

צוואר רעים אמרתי - 310 העמוד הימני העליון

שפא

דברים לב האזינו

אונקלוס

צדיק וישר הוא: ה שחת לו לא קדם ופי וקשים הוא: ה חבילו קהון קא קא זה בניא די פקחו

לקט בהיר

לפניו, שמעט זכיות שיש לרשע הלא בטל ומבוטל הוא בין רוב רשעיותו, אעפ"כ אין הקב"ה מעלימו ואין מנכה אותו אלא משלם לו בעוה"ו (רא"ם), וכן להפך הגם שבעיני האדקים נראה זאת לדבר זר להיות רשע וטוב לו, אעפ"כ אם מגיעו אין עול (במ"ח), ומה שמשלם דקת האדק

ורשעת הרשע לעוה"ב, כן הוא האמת והמשפט והאדק, שעה"ו הוא רק טפל ועיקר העוה"ב לזה כל מי שהוא עיקרו ורובו משתלם בעולם העיקר, אבל רשעת האדק ודקת הרשע שהוא רק טפל אלנו משתלם בעוה"ו הטפל (ג"א): (כ) אחר שכבר אמר שחמים פעלו וכל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול מה חסר עוד, אם כבר פרט דקומו בפרטות למה לכלל

אור החיים

ואמר שעסק החורב יסוצב על ומטר, לזה העיר שאם האדם עסק בחורב ומזונותיו קשים ולחם אין, או שרואה אדם שאין עליו עול חורה ומואם בלומדיה ומודדין לו במדה גסה כחול ושצוב והחור כיעודים שנאמרו ללומדי חורה ונכפוך הוא, לא מפני זה יצטע וחולד בו ח"ו מינות אלא יאדק הדיו עליו ויאמר ה' אמת ודינו דין אמת, והוא אומר האור פירוש לשון חוקף וחזק זה יגיד אל יד ה' הרודה באדם אף על פי כן האדק והאמר חמים פעלו, זה כנגד מה שרואה את שדרכו למדוד בגסה של עוצב ומדדו בדקה, וגמר אומר כי כל דרכיו משפט כלל בזה גם את שדרכו למדוד עוצב בדקה ומדדו לו בגסה, כי כל דרכיו משפט כי לא הביא יסורין על האדק עד שנחתייב צהם ולא הביא עוצב על הרשעים אלא אם זכו לה כפי מעשיהם, וגמר אומר אל אמונה וגו' ואמר ז"ל (ספריו) אל לשלם לרשעים דקתם בעולם הזה, והכוונה במאמר זה"י על פי דבריהם שאמרו (מדרש חכמים ד') בפסוק נחם שמחה בלבי מעתה דגנס וחירושם רבו שאמר דוד כי מעתה שראה שלות הרשעים נשא קל

אור בהיר

משפט, גם מה מרבה באמרו כל דרכיו. (כ) שלכאורה בשלמה מה שאמר הכתוב אל אמונה שפמדי כל דקת להשתלם, נרץ הכתוב להודיע לנו, שהרי אין לנו רואים אותו, אבל מה שאמר ואין עול שמשלם גם לרשעים דקתם, אלו רואים שהוא כן, ואדרבה לפי דעמיתו שכר יזמר מהראוי. (א) ופי' הכתוב, מעת ראייתי ריבוי דגנס בא שמחה בלבי מכה ק"ו, וכ"כ כאן יאדק קל אמונה מק"ו מאין עול. (ב) כי מינות הללו כעין סמירה זה לזה, שישר פירושו לפני משורת הדיו. (ג) פירוש הקב"ה מתראה ומחפיים למחול לאדם משפטו על ידי רחמים ותחנונים שאל. (ד) אם אדק אינו ספיד, ואם ספיד אינו אדק. (ה) זה פי' בכל

אונקלוס

דברים לב האזינו

שפא

R. Simon

1

קשעוהא ררא ראשני עוברוהו בניו מומם דור עקש ופתלתל: L

רש"י

כתרגומו חבילו להק"י לא ליה (ספריו): בניו מומם. בניו היו והשתחב שהשחיתו הוא מומם (כ"י): בניו מומם. מומם של בניו היכ"י ולא מומם: דור עקש. עקוס ומעוקל"י, כמו (מכ"ב ג' ט) ולא כל הישרה יעקשו, ובלשון משנה (חלק ג' ט) חולדה ששייכה (דקות) עקומות ועקושות"י: ופתלתל. אנעטוליי"ש, כפתיל הכ"י שגדולק אותו ומקיפין אותו סביבות בגדיל"י: פתלתל. מן החיכות הכפולות*, כמו (ויק' י"ג ט"ט) ירקרק אדמדם, סחרחר (חב' י"ח י"ח), סגלגל (פרנס מ"ח ז' כ"ט):

שיני נטותהו יגדיל יטעומתהו

לקט בהיר

אח"כ שצדיק וישר הוא לזה פירושו שלא רק שהאמת הוא כן אלא עושה מעשיו ודרכיו צאופן גנם עין בני אדם רואה ואין לטעות, וקודם מפרש רש"י הענין ואח"כ פירוש המלות, צדיק הוא בני הצדיקות והנר זה שאומרים עליו "צדיק" ישר הוא זה (כלומר מינה הוא לא שייך על הקב"ה אלא על צדוק הדיון) שכן רואין וכן יודעין, לא מחמת פחד ומורא אומרים כן (רא"ם): (כא) כי מינות הללו "חבילו להון" הם פירושה של מינה "שחמ", ואח"כ אמר האונקלוס לא ליה, שמהפך את הכתוב כדי להבינו, כאילו כתוב לא לו, כלומר השחיתו אבל לא להקב"ה, והכתוב בעלמא מפרש את דבריו דללקמן (רא"ם): (כב) מפרש קודם הענין (כדרכו), מה שאמרתי שלא השחיתו להקב"ה, אלא למי השחיתו, לעלמא השחיתו, שעשו את עלמא לבעלי מומין, כי השחיתו מומם היינו הך כדכתיב (ויק' כ"ב כ"ה) משחיתם בהם מומם צם, והוסיף מינה בניו "היו", כי ודאי שעתה אין נקראים בניו של מקום אחר שהשחיתו והתעביו עול מלכות שמים (רא"ם), אלא הכתוב קורא אותם בניו על מה שהיו מקודם, כלומר הכתוב התמרמר ומחלחל ראו שלא זרים עשו זאת אלא בניו של מקום השחיתו ועשו בעלי מומין שנעשו דור עקש ופתלתל, עוד יש כוונה באמרו בניו "היו", כי לכאורה יוקשה הלא אם הבן השחית לא רק לעלמא השחית אלא גם לאביו ולמה אמר שהשחיתו אינה להקב"ה הלא אבינו הוא ובניו אחנו, לזה אמר דשאי הכא דכל עלמא שאנו בניו הוא בשביל שנגך בדרכיו ואם נשגך עולו מעלינו אין אחנו עוד בניו אלא דור עקש ופתלתל, לזה רק לעלמא השחית (בד"א): (ג) עתה מפרש פירוש המלות, וגם זאת יזמר מונן אם תפסכו מומם בניו מומם של בניו, וכל פירושו של רבינו תמלא מפורש בתרגום ירושלמי ח"ל חבילו בניה עובדהון ולא קדמיו מתבלין אלא להון עד די חבילו מומא אימיהב בון עב"ל: (ד) הפך הישר והשוה, ומינה ראייה שמן הישר עשו עקש הרי הוא דבר והפוכו: (ה) ובגמ' חולין שלפנינו אמר רב אשעיף מפני ששיינה דקות ועקומות (ומינה ועקושות ליחא) אבל בדקדוקי סופרים על חולין הגירסא כמו ברש"י שלפנינו ששיינה עקומות ועקושות, וכן הביא רש"י במשלי ד' כ"ד: (ו) ראונו לומר פתלתל הוא מלשון פתיל חבלת (והוא חוט עבה גדל ונעשה מחוטין הרבה) וזמו שאמר בדיבור הסמוך שהוא מן מינות הכפולות, חו יותר מעקוס ועקוש שפירושו שאינו הולך בזה אלא באלכסון (פארקרימ"ט) אבל פתיל מעוקס סביב סביב (פערדריי"ט): (ז) לשון זה מגומגם קלת, ודאימי בפירוש בחר מים חיים על רש"י שפירש בו פתיל הוא חוט השמש עושין בו הכריכות שסובבים אותו על הגדיל שהוא חוטי הליינים ביחד נקראים גדיל, זה רחוק בכונת רבינו, אבל מה שכתב הש"ח ח"ל כמו שעושין פתילה לנר של שמן שמקיפין סביב הקש עב"ל, אין להולמו בשום אופן, שאין פתילה פתיל ואין קש גדיל, אבל בספרים מדויקים ובכפתי יד עמיקים הגירסא סביבות "בגדיל", חו נכון, ובדפוס הראשון סביבות ועקולים בגדיל:

אור החיים

(רש"י) צדיק בדרכיו על פי הדיון וכי"י, חב חב חתלתל לו לא בניו"י פירוש כשמשחיתים בחחילת אבל אחר כך וישר פירוש ישר לפנים משורת הדיון, כאומרם ז"ל (ב"מ ל"ה) צפירוש פסוק ועשית הישר והטוב (לעיל ו' י"ח):

אור בהיר

דרכיו. (ב) אין זה לשונו של רש"י ז"ל, אלא ז"ל צדיק בדרכיו בלא סמך עכ"ל, כלומר מתנהג על פי דין אינו מוותר על שלו ואינו רואה בשל אחרים, הרי מזה שפירוש "צדיק" על קו הדיון. (ג) מאמר זה נרץ פשט, שלפי האונקלוס חסר מינה לו, שהל"ל שח

ידעום חדשים מקרב באו לא שערום אבותיכם: צור ילדך תשי ותשפח

לקט בהיר

אח"כ אלהים לא ידעום הרי שנקראו אלהים, אלא ודאי פירושו שאין צהא אלהות דהיינו כח וגבורה כפירוש מינה אלהים, ואינם עובדים אותו א"כ בשביל שום הנאה שהוצרכו ממנו שום דבר, ואמר רבנו שאל תטעה מזה שאם היו זבחים לחמה ולצבא השמים שיש צהא נרוך כח וגבורה שנתן צהא הנורא אין קפידא, לא כן הוא, אלא הכתוב מתאמר ואומר האמת שעשו מעשים גרוע שנגרוע (רא"ם), ואין פ"י קנאה כפולה על הע"ז שיש להקצ"ה קנאה ושנאה על השדים חו"ש שזבחה להם ועשית אותם ליש, אלא פ"י קנאה כאן בעם ומרון אף עליון שעבדת אותם בלא יועיל ואפילו לימוד זכות קטן שעשית וזה בשביל חמדת המועיל אין כאן, ויש גורסים לא היתה "רעמס" כפולה, ונכון הוא, אבל כספרי איתא קנאה גדולה, ופירושו מינה נרוך עין עוד צ"י וארא ו' ע"י ופירושו ע"ס: (ט) א"כ אין לכא אפילו לימוד זכות זה שמתחת הרגל ותאווה שראיתם אותם אלא הגויים עשיתם זאת, וכספרי מסיק מלמד שירושלים ושומרון מספקות דפוס (שעושים צו גלם) לכל צ"י העולם: (צ) אשרי אדם מפחד תמיד שלא יפול ברשת הק"מ ויכשל בעבירה, אבל ע"ז או לא עלה על דעתם לפחד ממנה: (צא) ויהיה אות המ"ם של שערים במקום חיצה "מהם", על דרך (ירמ' י' כ') בני ילאוני ילאו ממני (ראב"ע): (צב) כך שמש, כמו (ויק' י"ז ז') ולא יצחו עוד את זבניהם לשעירים: (צג) כלומר שם הפעולה גבור משם הגושא, כמו האזינו שנגור ממינת אחו, או מאלמים שפירושו עשו אלומים כמו כן שערום עשו שעירים (רא"ם): (צד) גם כאן הוא מלשון חולשות רפה ועצב (כמו צדקו הבא) שמש ועצב ונאחד מזכרון, ושורשו נחש, כמו (כ"ע כ"ז) ויתחם ה' מעל אדמתם, והי"ד נוסף, ואעפ"כ דברי ר"ל

אור החיים

אורכיכם ומצוקתם, וכנגד מה שעושים לעבודת אלילים אמר אלהים לא ידעום פירוש הגם שאינם יודעים אותם מה טיבם של האלילים, הם עובדים אותם, ואומרו חדשים מקרוב באו וגו' עיין מה שפירשתי בפסוק (לעיל י"ג ז') כי יסיתך אחיך וגו':

יח. צור ילדך תשי ותשפח על דרך אומרים ז"ל (סנהדרין ל"ח) צעכה שרצה כקדוש צרוך הוא לצרף את האדם נמלך במלאכים

אור בהיר

אמר שקרא אותם שדים. (צג) פ"י רצה לקבל שום טובה מהשד, אבל יודע הוא שאין בו כח אלוך. (צד) פירוש לא ידע ולא נתברר לו שיש בו כח אלוך, אלא מאמין בו. (צה) ואם הוא יושן מותר בממ"י. (צו) שזה טענה היתה"ר, לומר שאינו מנאפה על זה, שהלא חדש הוא. (צז) ק"ל לפי פירוש ח"ל מה ענין ילדך לכאן, ולמה צמר דוקא בטובה זו מהקב"ה עליו. (צח) ומצדקים טענת המנגדים בריאחו. (צט) ק"ל כמו נדבוכו הקודם, שאם הוא כפירוש רש"י ז"ל שהוא לשון יחולל אילנות למה צמר דוקא בנמול זה לחייב אותו לברו. (ק) כלומר תכשית. (קא) פירוש שאר גמולים כגון מה שילך ומה שסיפק כל צרכך עשה גם לשאר נבראים, אבל צמר כן לפשוטן תכשית לו כביכול, ואף על פי כן וחסכה. (קב) כנראה זו דעת עמו, לדרוש הכי

אל מחוללה: רביעי ים וירא יהוה וינאץ מפעם בניו ובנותיו: ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם פי דור תהפכת המה בנים לא-אמן בם:

רש"י

ומתושים כחוצ"ה מלכתיב לכס (ספרי): אל מחוללה. מוליך מרחס (ס), לשן (תכ"י כ"ט ע"י) יחולל אילנות, חיל כיוולדה (סס מ"ח ז'): (כ) מה אחריתם. מה תעלה צה"ס צסופס (ספרי): כי דור תהפכת המה. מהפכין ראוני"ה לכעס (סס): לא אמון בם. אין גדולי נקרים צהס כי הוריתם דרך עובד וסרו ממנה: אמון. לשון (סס"ח ב' ז') ויהי אומק"י נדרטור"ה בלע"ז, דבר אחר אמון לשון אמונה כתרגומו, אמרו צסיני נעשה ונשמע ולשעה קלה צטלו הכטחתם ועשו העגל (ספרי):

לקט בהיר

אינם פשוט רק דרוש, שהמינה מבנין הקל פועל עומד, ונפועל יולא היל"ל נפסק או התקט: (צה) לא ישיגוהו משיגי הגוף ואין לחאר אליו כח גשמי, ונפרט לומר שמתושים אותו, אלא כאשר מניע אלניו ההשפעות אנו מרגישים ורואים כמו יתבדך, אבל החטאים מסלקין ההשפעות, הרי הוחש אלניו כמו לפי שאינו (ג"א): (צו) יהיה פירושו קול ה' האדיר החזק והנורא מרעד ומפחד אילנות השדה עד שמרוב פחד הפילו ולדומיהן ויולדות, כלומר שחתה את הקצ"ה שעשאך צראך והוילך לעולם, וכן תרגמו אונקלוס שנקחא פלמן אלהא דעבדך, גם חיל כיוולדה יהיה פירושו שחתם חבלי לידה כאליו ילדו, וכן פירושו

ראב"ע ז"ל: (צז) ר"ל אין פירושו שאראה מה יתעו ועד כמה יפשו צבחתים, גם אין פירושו כפסוקים משמעותו של ידי שאתמה פני מהם על ידי כן אראה מה יהיה אחרי כן, שאדרבה ע"י הסתרת פנים לא יראה, אלא אסתירה פני ואעזבם על פני הזמן הפקר על כמות הק"מ ואז נראה פ"י יודע מה יהיה ודאי שיקבלו פורענות די והותר: (צח) רצון הוא הפך הכעס, כמו (ויק' כ"ב כ') כי לא לרצון יהיה לכם, ור"ל שלא הם צעזעם נהפכים, כי זה נכלל באומרו צניס לא אמון צס, גם כל הפרשה מלאה מזה, אלא מהפכים את ראוני (רא"ם), ואין שינוי למעלה יחד ומיוחד בחדות גמור כולו טוב ורצון, אלא אלא המקבל נהפך, דרך משל האב רוצה בטובה צנו ואין שום רע יולא מלפניו לגבי צנו, אבל לפעמים שרואה האב שמכות חלולים יהיה לעובת צנו והפך הרצון לכעס: (צט) פירושו שהיה מרדכי מגדל אותה את הדסה היא אסתה, ודרך זה דחוק שחפר מינה "ניכר", כי בצאש הוא שם נראה שלא גידלתי אותם, ולכל הפחות היל"ל אין אמוני צס שיהיה משמע שיש כאן אומן אלא שאינו צס, לזה הביא דרך הב' ולדרך הב' לא שייך לתוארם כאן "צניס", בשלמא לדרך הא' לומר צניס גידלתי ואעפ"כ אין צהס גדולי (מ"ל), והכוונה בכל זה לתת טעם על הסתרת פנים, כי מה יועיל אם אהיה עמם להראות להם רצון הלא מהפכים ראוני, ומה יועיל לגדל אותם הלא אינם מקבלים גידולי, גם אם אומר להיות עמם אולי יחזרו

אור החיים

(ישע"י מ"ט) ישראל אשר כך אחפאר, שעשאך עדי לו יתבדך ורז"ל אמרו (ספרי) דרשות וכפטיש וגו': כ. כי דור תהפכות וגו'. פירוש לפי שאמר הכתוב צסמוך אסתירה פני וגו' וצזח לא יסקיף ויראה הגם שיעשו תשובה ויחננו קולם ואין

אור בהיר

שהמלאכים אומרים להקצ"ה שהגנה אלוה דהיינו ישראל למעלה מהם, או אפשר שמדש חו"ל ראה בנפשו זה, וכן ישראל אשר כך אחפאר. (קג) נמיח טעם זה להיכן חחר, הלא ידעט טעם הסתרת פנים בשביל שמתאו, וגם מה זה אמונה שאין להאמין צס. (קד) וא"כ הגם שישעו להטיע, אדרבה הם חחרים לאחור. (קה) פירוש לו יהיה שיכחונו אל האמת וסמילו להטיע, לא

אם הוא אהבה, דבר עמו בעדנו ואחר כך עמנו. אמרו ישראל לישעיה, אם הקדוש-ברוך-הוא קראנו בניו, דכתיב, בני בכרי ישראל (שמית דכב), וכתיב, העמסים מני-בטן וגו' (ישע' מו ג), כיון שדבר עמנו בסיני, נפשנו יצאה בדברו. שמא אם ידבר עמנו נמות. אלא אתה רבנו קרב אתה ושמע, כמו שעשה משה רבנו. ומנין היתה העצרה הזאת לישעיה. שגאמר, ועתה אמר ה' יצרי מבטן לעבד לו לשובב יעקב אליו (שם סט ה). ולכך גאמר, שמעו שמעים וגו'.

ג יצרח במטר לקחי. אמר רבי יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום, עמדו המלאכים להרגו. אמר להם, בשביל שני דברים שנתנו לי מבני-אדם, אתם מבקשים להרגני. כיון ששמעו כה, הניחוהו. משל לסוחר גדול המהדר במקום סכנה, תפשוהו לסטים ובקשו להרגו. אמר להם, בשביל ששני דברים שיש לי עמי אתם הרגים אותי. ולא היו יודעים שיש בידו אבנים טובות ומרגליות. אמרו זה לזה, מה פצע בהריגתו, אין עמו כלום. הניחוהו. כשנכנס למדינה, התחיל למכר אבנים טובות שאין להם דמים. אמרו לו הסטים, אהמול תפשונו איתך ואמרת לנו, אין עמי אלא ששני דברים, ועקשו אתה מוציא אבנים טובות ומרגליות שאין להם ערך בעולם. אמר להם, אהמול בשאמרתי לכם כה, בשעת סכנה הייתי עומד. אף כה משה רבנו אמר למלאכים, שני דברים עמי, והמה מתנה גדולה היתה עמו, שגאמר, עלית למרום וגו' (תהי' סח יט). לכך אמר דוד, טוב-לי תורת-פיך וגו' (שם קט עב). ואומר, הנהמדים מזהב ומפז רב (שם יט יא). ואומר, אמרות ה' אמרות וגו' (שם יב ז). אמרו ישראל למשה רבנו, אשריה שלקחת מתנות. אמר להם, אילו שלקחת למלאכי השרת, שהם שני דברים, הייתי נשרף מאשם, והתורה הזאת היא הצילתני מידם. עליהם אמר, יצרח במטר וגו'. ואין יצרח אלא הריגה, שגאמר, וצרפושם את-העגלה (דב' כא ד). וכן ביהודה אומר, ידך בערף איביך (בר' מט ח). ואין לקחי אלא תורה, שגאמר, כי לקח טוב נתתי לכם וגו' (משע' ד ב). ונקמה נמשלה תורה למטר. לומר, מה מטר משחקת אבנים, שגאמר, אבנים שחקו מים (איוב יד יט), אף התורה משחקת לב האבן. וזהו שאמרו רבוסינו זכרונם

ע ק יוסף
פי בן סיני: ג בשביל שני דברים שנתנו לי מן השמים, כליל (א"ח) וכי' בלוקס, וכסוכה של בני לוחם
1 [מדרש]. ג י"ט: כ. 8 ק"ל מן השמים. ו י"ט: שאין להם דמים (כ"ל מחיכ). 5 שבית שני לקחת מתנות באדם.
6 מאלפי זהב וכסף. 7 טהורות כסף צרוף וגו' מוסק. 8 תורת אל העו בו.

3

לקרבה, אם אבן הוא, נמות. ואם ברזל הוא, מתפוצץ. לכך אין טוב לאדם כי אם להמית עצמו על דברי תורה, ולעסוק בה תמיד יומם ולילה. וזהו שגאמר, והיגית בו יומם ולילה (יהוש' א ח). וזהו שאמרו, אם יאמר לך אדם, יגעתי ולא מצאתי, אל תאמן. ולכך נמשלה למטר, מה מטר אין העולם בלא הם, לפי שצריכין להצמיח כל טוב, כה אין העולם מתקיים בלא תורה, שגאמר, אם-לא בריתי יומם ולילה חקוית שממים וארץ לא-שקמתי (ירמ' ג כה). ומה המטר יורד קצט קצט, כה התורה, תחנה קורא א' ב' ג' ד' במנין קטן, ולבסוף עולה למנין גדול, ק' ר' ש' ת'. כה מתחילין, ואחר כך עומד על התורה ודקדוקיה. דבר אחר, יצרח במטר לקחי. אמרו לו ישראל למשה רבנו, ילא באת לדבר עם השמים ועם הארץ, אלא עם המטר והטל. אמר להם, משל למה הדבר דומה. לצעיר שהלך לכבד את המלך, ונקח עמו שרים גדולים ואנשים מקבדים ונכנס עמהם אצל המלך, והמלך קבלם בסבר פנים יפות. וכך אמר משה, מוטב שאקרא את השמים ואת הארץ ואת המטר והטל ויהיו עמי, ואקרא להקדוש-ברוך-הוא ויענה אותי. לפיכך אמר, האזינו השמים וגו', יצרח במטר וגו'. ואחר כך, פי שם ה' אקרא.

7 ה הצור תמים פעלו. ישעיה אמר, דרשו ה' בהמצאו (ישע' נה ו). ודוד אמר, דרשו ה' וצעו וגו' (דה"א טו יא). למה אמר, בקשו בניו תמיד (שם). ללמדך, שהקדוש-ברוך-הוא יתברך שמו, פועלים נראה ופועלים אינו נראה, פועלים שומע ופועלים אינו רוצה לשמוע, פועלים עונה ופועלים אינו עונה. פועלים נדרש ופועלים אינו נדרש, פועלים מצוי ופועלים אינו מצוי, פועלים קרוב ופועלים אינו קרוב. כיצד. נראה למשה, שגאמר, ודבר ה' אל-משה (שם לג יא). חזר ונצלם ממנו, כשאמר לו, הראני נא את-כבודך (שם שם יח). וכן נראה לישראל בסיני, שגאמר, ויראו את אלהי ישראל (שם סד י). ואומר, ומראה כבוד ה' (שם שם יז). חזר ונצלם מהם,

1 פי' כני' נביא. 2 ואברהם ותשע הארץ. ע ק יוסף 3 לקחי תול כול אמרת. 4 מנין אל פנים. 5 או על ג' חרוח שכתב ופועלים: יצתי ולא מצאתי אל האמין, ויחזרו ס"ס מלי לוחם נכנס, כשחזרו מן נפשי אמו מלמדיו לוחם כל הכורכ כולו, כיון שיאל נא כמלך וקוסכו על פיו וטובו כלל. וכמוכס מס כחוטל נלימד כיון שכתבין לוחם. אף יצרח על פי מס שכתב כמלך מן מה שאלו אומרים ופן חלקו נחורכן, לפי שכל כשמות סמו על סך קיץ וקבל כל אי חלקו כחורכ, ולז"ל נבמי יבטמי ותלמי חלמי, כאלם שמואל אבידמו לפי שסוף חלקו ונכך אילו לא היו מלמדיו לוחם נבמי אמו לא היה יכול להביט חלקו נחורכו אף פי' יבטמי, ואם לא היה טובה לא היה לביט, ואם כן בטל סכך וטובס, לכך מלמדיו לוחם אף חלקו נבמי אמו וזה נקרא כל הכורכ כ"ל כל חלק חורכו, ונלחמו לאורכ כטולס יבכס וחלמי כ"ל יבטמי ויכול למלא אבידמו, ואם יאמר לך אדם יבטמי ולא מלחמי אל האמין, שזכ' פי' כמנס (ואח מלחמי נכ' מלחם חורכ כ"ל מכמו"ה חככס ז"ל לחמו על הכ"ה): אם לא בריתי יומם ולילה כ"ל, פי' נכ' נח ק"י ג' כטטס: יהיו עמי ואקרא להקניה, כל"ל: לא באת לדבר אלא עם השמים ועם הארץ ועם המטר וטל כל"ל: ד' דרשו ה' ועונו, כ"ל ונ"ל נקבו סניו חמיו:

6 [כנוכח, ולא סמו, כמטכס, טל מניו כסוקו כביב ויצרכו לנכח יבאל (נלכ"ס).

שנאמר כי לא ראיתם כל-תמונה (דב' ד טו). ואומר, קול דברים אתם שמעו (ס). וכשהיו ישראל במצרים בשעבוד פרך, וישמע אלהים את-נאקתם (שמו' ב' כד). כיון שחטאו, ו[ן]לא-שמע ה' בקלכם ולא האזין אליכם (דבר' א מה). ענה לשמואל במצפה, שנאמר, ויניצק שמואל אל-ה' וינינהו ה' (ש' א טו). חזר ולא ענהו, שנאמר, ויאמר ה' אל-שמואל עד-מתי אתה מתאבל על-שאוול (שם טו א). ענה לדוד ואמר, דרשתי את-ה' וענני (תהי' ד ה). חזר ולא ענהו, שנאמר, וניצם דוד צום וכא ולן ושכב ארצה (ש' ב יב טז). ובתיב, גם הנון הילוד לה מות ימות (שם ס יד). ובזמן שישאל עושין תשובה, מצוי להם, שנאמר, ובקשם משם את-ה' אליהו (דבר' ד כט). ואם לא עשו תשובה, בצאנם ובבקרם ילכו לבקש את-ה' ולא ימצאו, חלץ מהם (הושע ה ו). פסמים קרוב, שנאמר, קרוב ה' לכל-קראיו (תהי' קמה יח). פסמים אינו קרוב, שנאמר, רחוק מרשעים ה' (משלי טו כט). ובתיב, ישא ה' פניו אליה (במדב' ו כו). וכתוב אחר אומר, אשר לא-ישא פנים (דבר' יז). עושה תשובה, נושא לו פנים, יכול לכל. תלמוד לומר, אליה, ולא לאמה אחרת, שנאמר, בבסי מרצה לבה ירושלים למען תנשצי (ירמ' ד יד), אם עשו תשובה. ואם לאו, כי אם-תבבסי בנתר (שם ב כב). לכה אמר ישעיה, דרשו ה' בהמצאו, קראוהו בהיותו קרוב. משל למה הדבר דומה, למלך שאמר לעבדיו, צאו והכריזו בקל ממשלתי, שאני יושב ודן דיני ממונות, כל מי שיש לו עסק עם עבדו, יבא לפני ואני דן אותו לכה וכות, עד שלא אשב לדון דיני נפשות. וכה הקדוש-ברוך-הוא יתברך שמו אמר לישראל, בני, הו יודעין שאני דן את העולם בארבעה פרקים האלו, בפסח על התבואה, בעצרת על פרות האילן, בראש-השנה כל באי עולם עוברים לפני כבני קרון, פסח גדוניה על המים. ובאלו שלשה פרקים יושב לדון דיני ממונות, להעשיר או להעני, להרבות או למעט. אבל בראש-השנה, דן דיני נפשות, אם למות אם לחיים, כמה דאת אמר בתקיעתא דרב, ועל המדינות בו יאמר וכו'. ואם עשיתם תשובה לפני דב שלם, אני אקבל אתכם ואדון אתכם לכה וכות, ששערי שמים פתוחין ואשמע תפלתכם, שאני משגיח מן השלונות, מציץ מן התרכים, עד שלא אתחם גזר-דין.

1 בקאל ויוצק. 2 בער ישראל. 3 בקאל א.ל. 4 ומצאה. 5 יוסף בקאל ה' מרשעים. 6 (במדב' ו כו). 7 (ישע' כו). 8 בני מרון, במקנה כ"ס פסח כנו אימריא סי' כנו ככשים כשמונין אוסם למסכן מוילאין מן סוכי זכ אמר זכ וכך פסח קסן ולך עלא יוכלו ללחם מיטני ניחור: בתקיעתא דרב, סי' בקבל סתקיעות על ככ סוכי

4

ביום הכפורים. לכה נאמר, דרשו ה' בהמצאו. אמר רבי שמואל בר נחמני, משל למה הדבר דומה, למלך שהיה דר במדינה והיו בני המדינה מקציטין אותו, פצס המלך ויצא מתוכה כמו עשרה מילין וצמד לו. ראהו אדם, אמר לבני המדינה, דעו שהמלך עמכם בכעס והוא מבקש לשלם לגיונותיו על העיר להחריבה, צאו ופיסוהו ויחזר אצלכם, עד שלא ירחיק מכם. פקם אחד היה שם, אמר להם, שוטים, עד שהיה אצלכם לא בקשתם לפיסו, ועכשו קדם שייתרחק צאו אצלו אוילי קבל אתכם. לכה כתיב, דרשו ה' בהמצאו, אלו עשרת ימי תשובה, שהוא שריו בניכם. שכן יחזקאל אומר, והקיר ביני וביניהם (יחזקאל מג ח). הוי קראוהו בהיותו קרוב, יצוב רשע דרכו ואיש אנון מחשבתי וישב אל-ה' וינתמהו וגו' (ישעיה נה ו-ז).

(מכאן עד סוף הספר מ ד ט טו)

ה הנזר תמים פעלו וגו' צדיק, שעושה צדקות עם בניו. קשרואה אדם שהוא עני ויש בידו מצעים טובים, והוא מתפלל לפניו, ואומר קשמה הגדול פעשה לי צדקה, הקדוש-ברוך-הוא פותח אוזרותיו ונותן לו, הדא הוא י' דין, כי צדקות עשה. וזהו שאמר דוד, מה רב טובך אשר צפנת ² וגו' (תהי' לא כו). אמר דוד לפני הקדוש-ברוך-הוא, יודע אני שיש לה אוזרות צדקה הרבה. ואם לא תחלקם לי ולחברי העריכים, למה רב טובך. ה לה תגמלו-זאת, ה"א רחוקה מן השם, למה. שהוא סיוס חתימתו של משה. קח ראשי תבות של פסוקים עד ה' מהלה, בגון ה' מ האינו וי' מ יצרה, כי מ' שם ה' אקרא, ה' מ יצור, ש' מ שיחת לו, ה' מ הלה, ותמצא שהכל עולה בגימטריא במגין משה, וזו היא חתימתו של משה באדם שמסים ספרו וחומם את שמו בסיום ספרו, ולכה ה' רחוקה מהשם.

1 הלא הוא אביה קנה, הוא שקנה אותה. כמו שמצינו בפרקי רבי אליעזר, בשבא הקדוש-ברוך-הוא לבלבל דור הפלגה, אמר הקדוש

1 גיא דין (סי' נטו יוקף). 2 ליראין. 3 יוסף 4 אומר כ"ס: לגיונותיו, סי' חילומיו: ה הוא הוא דין כי צדקות עשה, אפסכ עלי כול כול דין פסח צדקות סי' (הסלים קג), וכיל כסיד פסח צדקות סי'. או אפסכ עקפה למדכש מכ זכ שאמר ככחוב כי כל דכיו משפס וגו' לזיק ויכ כול, דמשפס כול דין, ולזיק ויכ כול למניס משוכס כיון, לכן פסח דמשפס נס כשאדם כול בעל משיע וכוח סי' ומנשק מסקניס שיחן לו נחורכ לזקס וסקניס נוחן לו ככי זכ כול דין ולזקס ציח, דין כול סככי יע ציוו מפ"ס. ולזקס כול משוס שאין לו לאדם אלל סקניס כלום ככו שוכשו חזיל על פסוק סי' סקדומי ואלשנס, ונמנכס קבלת על פסוק כל עמל כאלום לסיכו מ"ש, וזכ שאמר כמנכס כול כול דין כי צדקות פסח ודוקי: ה"א רחוקה מן השם, טיון נמנחם סי' על פסוק זכ:

ר' מנחם שמחה כ"ץ שליט"א עמ' ח') פירש דברי חז"ל אלו עפ"י דברי המדרש רבה. איתא בבראשית רבה (ג,ז) אמר רבי אבהו מלמד שהיה בורא עולמות ומתריבין עד שברא את אלו אמר דין הנין לי יתהון לא הנין לי, עכ"ל. הקב"ה בכוראו את העולם רצה להטביע בעולם מושג של חרטה ולכן ברא עולמות והתריבין למרות שלגבי הקב"ה לא שייך חרטה. הנועם אלימלך ביאר שחרטה זו שהטביע הקב"ה בעולם ע"י שברא עולמות והתריבין הוא הביאור בדברי הנ"ל שתשובה נבראת קודם בריאת העולם.

אפשר ג"כ להרחיב הענין עפ"י דברי המדרש תנחומא (פרשת פקודי אות ב') שמבאר הפסוק ה' אהבתי מעון ביתך וגו' (תהלים כו,ח) שהמקדש הוא דומה לעולם הזה. הפרוכת כנגד הרקיע, הכיור כנגד המים, והמנורה כנגד המאורות. נמצא שהמשכן הוא עולם הזה בזעיר אנפין. על פי זה מבואר דברי חז"ל (במדרש ז"א עיי"ש ברש"י) שבכל שבעת ימי המלואים היה משה מעמיד המשכן ומפרקו. על פי האמור מוכן הענין שהרי הקמת המשכן היה כעין בריאת העולם. בבריאת העולם היתה חרטה בעצם הבריאה שהקב"ה ברא עולמות והתריבין ולכן משה רבינו היה מעמיד ומפרק קודם הקמת המשכן. תשובה קודם בריאת העולם מראה שתשובה למעלה מן הזמן. ביארו המפרשים (מובא בספר שמחה לאיש הנ"ל) שבשני אופנים רואים שתשובה היא למעלה מן הזמן. אחר (בשם ס' ישמח משה - מועדים תוכחת חיים לחודש אלול) שיש אפשרות לשנות את העבר. ושנית (בשם ס' וצוה הכהן) שמבואר בר"מ פ"א הל' תשובה הל' ג' וז"ל אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו וכו', עכ"ל. כלומר אע"פ שזמן החטא היה כל ימיו שהוא זמן ארוך מאד, מועיל תשובה בסוף ימיו למרות שזמן התשובה מועט מזמן העבירה.

תשובה היא חסד מיוחד

מבואר במסילת ישרים (פרק ד') שתשובה היא חסד מיוחד. וכתב המסילת ישרים וז"ל כי הנה באמת איך יתקן האדם את אשר עות והחטא כבר נעשה - הרי שרצח האדם את חבירו, הרי שנאץ איך יכול לתקן הדבר הזה היוכל להסיר מעשה העשוי מן המציאות ... וזה חסד ודאי שאינה משורת הדין, עכ"ל. [ועיין ג"כ בשערי תשובה ריש שער הראשון שכתב

קולך דהו' יצחק
 ישיב יצנו יצחק לאונו
 חוקו ל'ס
 ג'ע"ל

5

רבינו יונה וז"ל מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם וכו', עיי"ש. [וידועים דברי הקובץ מאמרים (עמ' כז) ששאל הגאון ר' אלחנן הי"ד את החפץ חיים זצ"ל דאיזה חסד יש בתשובה הרי רואים בגמ' קדושין (מ:) שהעושה מצוות כל חייו ובסוף חייו תוהא על הראשונות הרי אבד שכרו. הרי אנו רואים שיכולים לשנות העבר לא רק לטובתינו ע"י תשובה אלא ג"כ לרעתינו ע"י שתוהא על הראשונות. ותי' החפץ החיים (שם באחד מתירוציו) שהחסד בתשובה הוא שיש ג"כ ענין נוסף לתשובה מלבד הכפרה והוא שזדונות נעשות לו כזכויות. המבי"ט (בבית אלקים שער התשובה פרק יד) כתב שחסד זה שזדונות נעשות לו כזכויות הוא רק לכלל ישראל.

תשובה לכלל ישראל ולא לאומות העולם

7 ← איתא במדרש תנחומא פרשת האזינו (אות ד') וז"ל וכתוב ישא ה' פניו אליך וכתוב אחר אומר אשר לא ישא פנים עושה תשובה נושא לו פנים יכול לכל ת"ל אליך ולא לאמה אחרת, עכ"ל. כתב המבי"ט (בבית אלקים שער התשובה פרק יד) שאע"פ שאפשר שמועיל תשובה לגוים כמו שרואים באנשי נינוה אבל הענין של זדונות נעשות לו כזכויות הוא רק בכלל ישראל (עיי"ש מה שכתב עוד בזה). באופן אחר יעויין ברמ"ע מפאנו בספר עשרה מאמרות (מאמר חיקור דין חלק ב' פרק י"א) שכתב שתשובה היא רק לישראל. באנשי נינוה תשובתם לא כיפרה על עונותם אלא רק גרם להם שהקב"ה יאריך אפו ולא יענשם מיד אלא לאחר זמן. כתב הרמ"ע מפאנו שרואים שלבסוף הקב"ה הענישם מהפסוק בתחלת ספר נחום (א,א) - (ב) וז"ל משה נינוה ספר חזון נחום האלקושי קל קנא ונקם ה' נקם ה' ובעל חמה נקם ה' לצרו ונוטר הוא לאויביו, עכ"ל (ועיין עוד בעשרה מאמרות במש"כ בזה).

לע
האך

שחיית   **קצת**   **סימן קצת-קצה**   **הירשבי"א**   **צא**

[ואומר] והשג ב. א. והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי. ואע"ג דרבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה, הכא רבי מאיר קראי קדייק. ומ"מ אף לרבי יהודה לאו מכלל ארם נפקי ולא בהמה נינהו שלא לטמא באהל, שכן קידושיהן קידושין כדאיתא התם בכמות נמי, מ ואפילו גוי שנתייר וחזר לסורו, כל שכן מי שנורע בישראל. ^L

קצת

שאלת עור, מולם המפלג אם מותר למכר בו
לכתחלה והוי כפשוטי כלי נעך ושנת קנה
בו וכחציין זכרים ופנה יג, נה, או הוי כדף של נחתומין כיון שמשמשיין בו דרך עשייה וירידה ומקבל טומאה ונלים פסיה מימן ואין מפכפכי בו.
תשובה סולם זה אם עשוי לטלל כשק וירכותיו נקובין לקבל ראשי השליכות נראה שהוא מקבל טומאה. דבר קבול העשוי למלאכה הוי בית קבול. והוי הוא כחציין נקבות וחמור טפי מרף של נחתומין. ואלו דף של נחתומין אינו טמא מדאורייתא אלא מדרכנו. שאין פשוטי כלי עץ מקבל טומאה מדאורייתא אלא במשמש ארם ומשמשיי כשולחן וטבלא ודולפקי, אבל משמש משמשי ארם לכד כדף של נחתומין אינו אלא מדרכנו. אבל סולם שיש לו בית קבול נראה דמקבל טומאה מדאורייתא. וסולם שבחורות כהנים וששיי פשתא ה דקתני יכול הסולם המקבל המנוחה, תלמוד לומר וקראי א. לכן מכל כלי עץ ולא כל כלי עץ. וכן שנינו בתוספת כלים ופי' פי' הי'ן העשוי לשמש את האדם כגון הסולם ואת הכלים כגון הקולב מנורה ואנחותיו טהורין. ונראה בשאין להם בית קבול אלא ששליכותו קבועות על גבי ירכותיו. אלא שהרב רכינו משה ז"ל כתב בפרק שני מהלכות כלים והי'ן בית קבול העשוי למלאות אינו בית קבול, כיצד בקעת של עץ שחוקקין בה בית קבול ותוקעין בו הסדן של כהל של נפתים היא אינה מקבלת טומאה. שאף על פי שיש בה בית קבול, נעשה למלאות וכן כל כיוצא בה. ואיני יודע מה הפשי יש בין בית קבול זה לבית קבול של חציין נקבות, שאף הוא עשוי למלאות ועליהן אמרו שאין מסככין בהן דבית קבול העשוי למלאות שמה קבול. והרב ז"ל כתב כן מפני ששנינו במסכת כלים פרק י"ז ומשנה י"ז תחתית

קצת

שאלת משומר לעבודה זרה אם טמא באהל אם
לא, מי אמרינן אלים שחטא ישראל הוא,
או דילמא כיון דאין מחזירין לו אבידה ומותר
להלוותו בריבית דיצא מפלג ישראל ענברי, ושכן
כתב הרב רבי אברהם ז"ל, וכיון שכן אף לענין
טומאה כן אלינן דטומאה דאורייתא.

תשובה איברא ישראל משומר מותר להלוותו בריבית וכדאיתא בירושלמי בפרק קמא דעבודה זרה בכתאי דקסרין ונא' כתיב ע"ז כ. כ' ד"ה אין. וכן אין מחזירין לו אבידה דריבית באהיה תלינהו רחמנא. ולפנים מן השורה להתחמד עמהם. והאי לא אחינו הוא ואין מדחמין עליו אדרבא מורדיין. אבל לגבי טומאה באדם תליא רחמנא. ועוד זה ארם הוא ולא בהמה, דקידושיי קדושיי וגיטו גט ואשתו אסורה עד שיגרוש בנט כישראל. וככלל בניי הוא כדכתיב רבי מאיר בשילהי פרק קמא דקדושין ולי. א. דגרסינן התם בניי אהם לה' אלהיכם ויביס י. א. כזמן שאהם נהגים מנהג בניי אהם קרויין בניי שונאמר בניי אהם לה' אלהיכם, אם אי אהם נהגים מנהג בניי אהם קרויין בניי דכתיב רבי יהודה. רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אהם קרויין בניי שונאמר ויביס י. א. כן בניי סכלים המה וכו'. וכי תימא סכלים הוא דמקרי בניי כי לית בהו הימנותא לא מיקרו בניי, ואומר ויביס י. א. כן בניי לא אמוך כס. וכי תימא כי לית בהו הימנותא הוא דמיקרו בניי כי פלחי לעבודה זרה לא מיקרו בניי, ואומר ויביס י. א. כן בניי משחיתים. וכי תימא בניי משחיתים הוא דמיקרו בניי מעליי לא מיקרי.

ס"מ ונוקביה, נפרע מראשון, עשו, כי סר צילם מעליהם, ויבא משיח לבנות העיר רבת"י עם רבת"י בדעות, והארץ רחבת ידים לזרע יעקב אשר במ בחר"ת.

ויתבאר בזה מאמרם ז"ל בסדר היום⁴⁵, ועם נכרא יהלל יה⁴⁶, שהקב"ה עתיד לברא אותם בריה חדשה, ומה עלינו לעשות, ליקח לולב ואתרוג ולקלס להקב"ה. ואפשר כי ביום הקדוש יום הכיפורים חזרנו בתשובה ונעשינו בריה חדשה, והמקיים מצות ד' מינים כתקנה ברמזיה וסודותיה, יכולה היא שתגן להיות לבו חלל בקרבו, כי כאשר ישמור לבו ועיניו ולשונו ובריתו הרמזים בד' מינים, כמו שרמזנו לעיל שזהו שנאמר ולקחתם לכם, שתקחו עצמכם במה שתקחו ד' מינים ותשמרו הארבע אברים ראשיים הכוללים, אז ודאי יצר מת, כרמוז בסופי תיבות פרי עץ הדר כפות תמרים כאמור, ושומר ברי"ת העינים במחשבה, וגם ברית הלשון בדיבור, וגם ברית המעור במעשה, כי ברי"ת גימטריא ס"מ ונוקביה כמו שכתבנו לעיל, וגם אתרוג הכי סליק בחשבון כאמור, וכן סופי תיבות ענף עץ עבות וערכי נחל גימטריא תרי"א עם הכולל, והוא אמרו ומה עלינו לעשות ליקח לולב ואתרוג ולקלס להקב"ה, כי בזה יעשה לו סגולה להיות בריה חדשה ולהכניע יצר הרע, ותדיר יעבוד את בוראו בתשובה שלימה.

ויתקרב לזה מה שאמרו ז"ל ברבה סדר היום⁴⁷, אמר רבי אבין, משל לשנים שנכנסו אצל הדיין, ולית אנן ידעין מאן נצח, אלא מאן דנסיב באיין בידיה אנן ידעין דהוא נצוחיא, כך ישראל ואומות העולם באין ומקטרגים לפני הקב"ה בראש השנה, ולית אנן ידעין מאן נצח, אלא כמה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידיהן, אנו יודעים דישראל אינון נצוחיא, וצריך לדעת מה אות לישראל בד' מינין, ובמה יודע איפה בלקחת ד' מינים הוראת ניצוח הדין, אמנם לפי מה שהקדמנו כעת יאמר. בדב' מינין שם רמז הכנעת ס"מ ונוקביה בכמה רמזים שכתבנו לעיל, גם לולב גימטריא חיים, לרמוז דאחר כל הקטרוג נחתמנו לחיים, ואנו דבקים באלהים חיים, כל קבל דנא יצר מת, כרמוז בסופי תיבות שכתבנו, וזה אות לטובה, ובשם אלהינו נדגול דגל ישועה כי דידן נצח, ואין לך את גדול מזה.

ובאופן אחר יראה, דנהירנא כד הוינא טליא שראיתי בספר תורת חכם להרב המקובל מהר"ר חיים הכהן זלה"ה, שכתב משם דז"ל כי עץ פרי וירק דשא וצמח האדמה יש לכל אחד מלאך, כמו שאמרו ז"ל⁴⁸ על פסוק אם תשים משטרו בארץ⁴⁹, אבל ד' מינין אלו כביכול הוא ולא מלאך מושל ומשגיח בהם,

45. ויקרא רבה ל', ג'. 46. תהלים ק"ב, י"ט. 47. ל', ב'. 48. בראשית דבה י', ו'. 49. איוב ל"ח, ל"ג.

313
20
28
ת"צ"ל

ובזה פירש הרב ז"ל מאמרם ז"ל⁵⁰ פרי עץ הדר זה הקב"ה וכו', עיין שם באורך. ובוזה יתבאר מאמרם ז"ל⁵¹ ארבעה הם קטני ארץ⁵², ד' מינים נראים קטנים בעיני בני אדם, וגדולים לפני הקב"ה, והכונה כי האדם יראה לעינים הני ד' מינין, כי מעטו קטנים ככל הצמחים וירק עשב, אבל הם גדולים, כי אין מושל עליהם שר או מלאך כשאר אילנות וירקות, אלא כביכול הקב"ה מושל ומשגיח בהם, ואין גדולים בכל הצמחים כהם.

וידוע מה שכתב הרמ"ע, דהגויס אין להם תשובה, דהתשובה לא תכון רק לישראל ולא לאומות העולם, והמפרשים נתנו טעם למה אין תשובה מועלת לגויס, משום דהגויס עבדים, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול⁵³, מה שאין כן ישראל דהם בניס, ואב שמחל על כבודו מחול⁵⁴, ואפשר שזה כונת המאמר הנזכר, כי הנה ביום הכיפורים נכנסו לדין ישראל ואומות העולם, וישראל הפליגו בתשובה, אך יש פנים לומר דאין תשובתם מועלת, ואנחנו עבדים, וכביכול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, אי לזאת גבר עלינו חסדו וציונו לקחת ד' מינים, שהוא המושל ומשגיח בהם, הוא ולא מלאך, והם רומזים לד' אותיות שם המיוחד כאשר כתבו חכמי לבא⁵⁵, וזה מופת חותך שאנחנו בניס, ואנו משתמשין בשרביטו של מלך, לקחת ד' מינין שהם מיוחדים לו יתברך, כבן מלך המשתמש בשרביט המלך, לא כן העבד, אם כה יעשה אחת דתו להמית, ומאחר שלקחת ד' מינין הוראה שאנו בניס, בא האות והמופת שנצחנו, דאב שמחל על כבודו מחול, ונתקבלה תשובתם וגם נצ"ח ישראל, והוא מה שאמרו ז"ל במאמר שהבאתי לעיל, שהקב"ה בורא את ישראל בריה חדשה, דבעל תשובה בריה חדשה ממש כמו שאמרו ז"ל⁵⁶, ומה עלינו לעשות, ליקח לולב ואתרוג שהם חלק ה', ונודע בגויים שאנו בני אל חי, ועל כן נשתמש בשרביטו, ואב שמחל מחול, ונתקבלה תשובתם, ועל ידי זה נעשו בריה חדשה.

ואולם במאמר שהבאתי לעיל, בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון נפרע מראשון וכו', אפשר עוד לומר, ונקדים מאמרם ז"ל ברבה סדר היום⁵⁷, פרי עץ הדר זה אברהם שהדרו הקב"ה בשיבה טובה, שנאמר ואברהם זקן בא בימים⁵⁸ וכתוב והדרת פני זקן⁵⁹, כפות תמרים זה יצחק, שהיה כפות ועקוד על גבי המזבח, וענף עץ עבות זה יעקב, מה הדס זה רחוש בעלין, כך היה יעקב רחוש בבנים, וערכי נחל זה יוסף, מה ערבה זו כמושה לפני שלשה מינין, כך מת יוסף לפני אחיו, דבר אחר פרי עץ הדר זו שרה וכו', וערכי נחל זו רחל, מה ערבה זו כמושה

50. ויקרא רבה ל', ט'. 51. שם שם, ט"ו. 52. משלי ל', כ"ד. 53. כתובות י"ז ע"א. 54. קדושין ל"ב ע"א. 55. עיין זוהר נח, ס"ג ע"ב, ועיין שם בדברי רבנו בניצוצי אורות אות ג'. 56. ויקרא רבה ל', ג'. 57. ל', ג'. 58. בראשית כ"ד, א'. 59. ויקרא י"ט, ל"ב.

9

שאינה קטומה רבי טרפון אומר אפילו שלשתן קטומות.

7 ט. דבר אחר פרי עץ הדר זה הקדוש ברוך הוא שכתוב בו (תהלים קד, א) 'הוד והדר לבשת' 'כפת תמרים' זה הקדוש ברוך הוא שכתוב בו (שם צב, יג) 'צדיק כצמר יפרח' 'וענף עץ עבת' זה הקדוש ברוך הוא דכתיב (ספרי א, ח) 'והוא עמד בין ההדסים' 'וערבי נחל' זה הקדוש ברוך הוא דכתיב ביה (תהלים סח, ה) 'סלול לרכב בערבות ביה שמו'.

י. דבר אחר פרי עץ הדר זה אברהם שהיה

סורת המדרש
ט. ד"א פרי עץ הדר
סודיכ פניה (שוכה)
קפד. ליש כאן רענא.
כפות תמרים זה
הקביה והר ח"ג וט
(רע"ט). שם והוא
עומד בין ההדסים עין
סנהדרין צג. סולו
לרכב בערבות עין
לעיל כט. יא. והר ח"ג
קפד.
י. פרי עץ הדר זה
אברהם וכו' סודיכ.
ליש שם. והר ח"ג
רבי.

הקדוש ברוך הוא בשיבה טובה שנאמר (בראשית כד, א) 'ואברהם זקן בא בימים' וכתוב (ויקרא יט, לב) 'והדרת פני זקן' 'כפת תמרים' זה יצחק שהיה כפות ועקוד על גבי המזבח 'וענף עץ עבת' זה יעקב מה הדס זה רחוש בעליון כך היה יעקב רחוש בכנים 'וערבי נחל' זה יוסף מה ערבה זו פמחשה לפני שלשה מינין הללו כך מת יוסף לפני אהיו. דבר אחר פרי עץ הדר זה שרה שהיה הקדוש ברוך הוא בשיבה טובה שנאמר (בראשית יח, יא)

על המצות המצותה ועל - החכמים - "עני העדה" שכל דור דור, שהם עמדי עולם" (מנוה"מ קנ, ב). וכדי לרמזה בהלל בהם שבזכותם זכינו לכל הטוב מאת ה' ועל זכותם אנו נשענים לבקש בחפילה מאת ה' (שם, תפי"ח באן), "פרי עץ הדר" - זה אברהם - אבינו, שהוא "הדר", שהדרו הקב"ה בשיבה טובה, שהיה הראשון בעולם ושמונו ואילן מתעטר זקן בימים בשיבה (בי"מ פז, וראה בב"ר טו, א-ג). כמו : שנאמר - בו: "ואברהם זקן בא בימים", וכמו שהקב"ה הבטיחו מראש (בראשית טו, טו) : "והיה תבא אל אבותיך בשלום, תקבר בשיבה טובה", והו' זקן בא בימים" שזכה לו, וכתוב - "שמעתי שיבה תקום, והדרת פני זקן", ששיבה של זקנה הדר הוא לבעליה, וכמו שהחכם אומר ומשלי כ, כט) : "והדר זקנים שיבה", היא זקנה והיא שיבה (ב"ר שם, ג), והיא הדר לבעליה:

"כפת תמרים" - זה יצחק - אבינו, שהרי "כפות" נדרש גם להלכה (לעיל בסימן ח). מלשון "כפות" והוא - שהיה כפות ועקוד על גבי המזבח, מרצונו, להשחט לעולה לה' (ב"ר ט, ט). "וענף עץ עבות" - זה יעקב - אבינו, שכן - מה הדס זה רחוש - מצומח בצמיחה רבה ומגדל ומחופה "יהודק" (ע"י מנוה"מ, שם) - בעליון - רבים הגדלים עליו וחופים אהיו. כך היה יעקב - אבינו - רחוש - "יהודק" (שם) - מרובה ועטור - בכנים - רבים, יחוש מצומח, והוא עמל ורגע וטרח בצער גידולם (סנהדרין יט, ע"י"ש); "וערבי נחל" - זה יוסף, שכן - מה ערבה זו - נעשית - כמושה - נובלת, "ויבשה" (פסדרי"כ קפ"ד) - לפני - כל שאר - שלשת מינין הללו, כך מת יוסף לפני - כל - אהיו, כמו שנאמר בו שלפני מותו דבר הוא אל אהיו (בראשית נ, כד), ואחר כך מתו אהיו (שמות א, ו), שלא בלבד שלא השיגו שנתנו את שני חיי אבותיו אלא שלא השיגו את שני חיי אהיו, בני דורו (פ"י"ט), ובא לו כן מפני שמתו פשוט על אהיו וכל בית אביו לפרנסתם במצרים המלכות מקצרת ימים (ברכות נה, ועד), ומפני שנתנו השבטים צומחת לישראל עם זכות האבות (שמו"ר מד, ט), לכן נזכר הוא עם האבות, ונבחר הוא להפקד צמחם שישראל כולם נקראים על שמו: "שארית יוסף" (עמוס ה, טו, ע"י בב"ר עא, ב), וכאשר מדרש להלן (משלי טו, ט), שבזכות מצות נטילת מינים אלה בחג, פורע הקב"ה מעשו הרשע והזוכר בהם יוסף שהיה שישו של עשו" (ב"ר עג, ז), ואשר בניו של עשו נופלים בידי בניו של יוסף (ע"י"ש), בזכותו של יוסף (ע"י"ט).

דבר אחר: "פרי עץ הדר" - זו - אמו - שרה, שהיא "פרי הדר", שהיה הקב"ה בשיבה טובה, שהאריכה ימים יותר משאר האמהות (פ"י"ט), ואחרי שהאריכה ימים רבים והזריז לה הקב"ה צצה לעת זקנותה להרות ולהוליד ולהניק בן, דבר שהיה לה הדר לזקנותה (ר"י"ו).

מסורת המדרש
 שאוריו לכס מטר עין
 משנה ר"ה טו.
 יד. די' מני פתח
 תנומא כאן יט. תג'
 כח. ליש כאן תרכ
 השדה של לולב
 דומה לשל אדם ראה
 דהר ת"ג רנה: שו: שט
 ע"ע שם ק"ו (רע"ט)
 קפו תקיפו תיח' לו
 תביא נו: תיע קלר
 דהתיח תשא מה: הדס
 לעין ערכה לפה זוהר
 ח"ג תנ'

לזכותכם ולכפר על נפשותיכם שמשולה כפר שנאמר
 (משלי כ, כז) 'נר ה' נשמת אדם הפש כל חדרי כסך ועכשו
 שאמרתי לכם 'ולקחתם לכם ביום הראשון' כדי לזכותכם
 כדי שאוריד לכם מטר לכך משה מזהיר ל'ישראל
 'ולקחתם לכם ביום הראשון'.

יד. רבי מני פתח (תהלים לה, י) 'כל עצמתי תאמרתי
 ה' מי כמוך' לא נאמר פסוק זה אלא בשביל לולב
 השדרה של לולב דומה לשדרה של אדם וההדס דומה

כשם שהאורי לכם" (שמו"ר שם), בחיבה, במדבר, בעמוד אש וענן עי"ש), ולכפר — "לשמות" (אנטיח,
 שם) — על נפשותיכם, שמשולה — הנפש — כנר, שנאמר: "נר ה' נשמת אדם, וחופש
 כל חדרי בטן" — "כמו שדרך העולם לחפש בחושך על ידי הנר, כן חופש ה' כל מחשבות חדרי בטן על
 ידי נשמת האדם, כי היא ידעת הכל, ומעידה עליו בדין" (מצוד"ט שם), שהיא "מאירה" את החודש בו כפר
 המאיר בחדר אפל, ובמצוה זו, שאתם מרליקים הנר במקדש, אני מכפר ושומר את נפשכם להאיר את
 באורי בקרבכם; וזהו שבמצוות אלה נאמרה לשון "קייחה", שמקח טוב הוא לכם מעשה המצוה הזו,
 וכן בכל המצוות האמור בהן "קייחה" ענין יפי"ת, וכל המצוות דוברי ה' זהו: "שמע בני תקוה אמרי,
 וירכו לך שנות חיים" — שמע אמרי כי מקח טוב אתה לוקח בזה, שירכו לך שנות חיים.

ועכשיו (=ומעתה) מה — שאמרתי לכם: "ולקחתם לכם ביום הראשון מרי עץ הדר,
 כמות זמרים וענף עץ עבות וערבי נחלי", ולא נזכר במצוה זו מה היא באה להזכיר, או לכפר, וההצטת מוסק
 מרובה היא לכם מצוה זו (כדלעיל שם, עי"ש), "לא בשביל שאני צריך, אלא" (תנחו"ט שם) — כדי
 לזכותכם — בדין, שבחג הסוכות העולם נידון על המים של השנה הנכנסת (ר"ה טו), כדי שאוריד
 לכם מטר, וארבעת המינים האלה, הגדלים על המים (עי' רז"ח), כאים ומרצים ומזכירים, במצוה זו
 לכל דוח (ענין לעיל כח, ה, ובסוכה לו, ז), ובהקפות סביב המזבח שמנסכים עליו מים בחג הזה (בסוגי ר"ה
 שם, עי"ש), כשהמזבח עטור בערבי נחלי מים (כדלעיל כאן, ה), להפקד בגשמי ברכה בשנה המבטחת,
 לכך משה מזהיר לישראל: "ולקחתם לכם ביום הראשון מרי עץ הדר, כמות זמרים וענף עץ
 עבות וערבי נחלי", כלשון "קייחה" ובלשון "לכם", לומר, מקח טוב הוא לכם, לטובתכם ולהצטתכם,
 להתברך במצוה זו בגשמי ברכה.

יד. רבי מני — כשכא לפרש פסוק זה, שהוא אומר ומצוה בלשון "קייחה" ואומר "לכם" המצוה
 לקחת דוקא את ארבעת המינים האלה להלל בהם לפני ה' — פתח — לפרשה מן המצוות הזוה,
 שאמר דוד לפני הקב"ה: "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך", והרי אין חוש דיבור בכל העצמות
 ובכל האיברים שבאדם לרבו ולומר, אלא, לא נאמר פסוק זה אלא בשביל לולב — תשי"ח סגור
 מצות ההלל הנאמר באותו בהם, שהם כנגד עצמותיו ואיבריו של אדם שבהם הוא מהלל לה', שבהם
 כל חייו ופעלו עני מנוהימ קמט, ה, ולכן "יפה אמר דוד, שאמר המסוק הזה, תדע לך" (תנחו"ט כאן, יט):
 השדרה של לולב — שהוא עמוד זקוף אשר מתפצלים ממנו לשני צדדיו עלים כפולות, כדלעיל,
 הנה והנה — דומה לשדרה של אדם — עמוד הגב שממנו מתפצלות עצמות הצלעות לכאן
 ולכאן; והחדס, כל עלה ועלה שבו, בצורתו — דומה לעין; וערכה, כל עלה ועלה שבה, בצורתו

לעין וערכה דומה לפה והאתרוג דומה ללב אמר דויד
 אין בכל האיברים גדול מאלו שהן שקולין כנגד כל הגוף
 הוי 'כל עצמתי תאמרנה'.

← טו. דבר אחר 'ולקחתם לכם ביום הראשון' אחר כל
 אותה החכמה שכתוב בשלמה (דה"ב א, יב) 'החכמה
 והמדע נתון לך' (מ"א ה, י"א) 'ותרב חכמת שלמה ויחכם
 מכל האדם' ישב לו תמה על ארבעה מינין הללו שנאמר
 (משלי ל, יח) 'שלשה המה נפלאו ממני' 'שלשה המה'
 פסח מצה ומרור (שם שם, שם) 'וארבעה לא ידעתים' אלו

מסורת המדרש
 אתרוג דומה ללב זוהר
 ח"ב קבא רעא: ח"ג
 רנו. שט. תקיפו תרי כג
 ת"ג כט. תביא תריע
 קלר. זוהיח שט.
 טו. אחר כל אותה
 החכמה
 בשלמה וכו' תנומא
 כאן כ, תג"ו כט. ילי"ש
 כאן תרכ. משלי
 תהקט.

— דומה לפה, "לשמתים" (שם); והאתרוג — בצורתו — דומה ללב. לכן — אמר דוד:
 אין בכל האיברים — שבגוף, אבר — גדול — בחשיבותו — מאלו, שהן שקולין כנגד
 כל הגוף — כולו, בחשיבותם, שכולם כתלויים בהם, ואם בארבעתם הוא מהלל הריהו כמהלל בכל
 הגוף כולו, בכל עצמותיו, הוי — אומר, זהו שאמר דוד: "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך",
 כשדרה וכפה ובעינים ובלב, ככלל העצמות, וזהו שנאמר כאן: "ולקחתם לכם" — קחו עצמכם, כמשל
 ודוגמא זו, וקחו מינים אלה כדוגמא ומשל לכם, להלל לה' בכל גופכם ולבכם ועיניכם ופיכם, בכל
 עצמותכם ועצמותיכם.

טו. דבר אחר: "ולקחתם לכם ביום הראשון מרי עץ הדר, כמות זמרים וענף עץ עבות וערבי
 נחלי", אמר "ולקחתם" וגם "לכם", והזכיר שמות ארבעה מינים מבלי לפרט בפירוש מי הם. הגם
 שדרשו חכמים (ענין לעיל בסיומן ה), ממשמעות המקרא הזה מה המינים שהוא מצוה עליהם, אין הם
 אלא במסורת בדינו מסיני שאלה הם האמורים בתורה, שכן — אחר כל אותה החכמה שכתוב
 בשלמה — שהקב"ה אמר לו: "החכמה והמדע נתון לך", הם ככל שיעורם שבעולם, וכאשר
 נאמר לו (מ"א ג, יב): "הנה נתתי לך לב חכם וזבון אשר כמוך לא היה לפניך ואחריו לא יקום כמוך", וכמו
 שנאמר בו: "ויתן אלהים חכמה לשלמה ותבונה הרבה מאד, ורוחב לב כחול אשר על שפת הים, ותרב
 חכמת שלמה ... ויחכם מכל האדם ... וידבר על העצים מן הארץ אשר בלבנון ועד מאזוב אשר יוצא
 בקי, וידבר על הבהמת ועל העוף ועל הרמש ועל הדגים", "הניח — שלמה את — כל הדברים האלה"
 (תנחו"ט כאן, כ), ובחכמתו — ישב לו תמיה על ארבע מינין הללו — איך משתמע מהכתוב
 שאלו הם, זהו — שנאמר — בדברי שלמה: "שלשה המה נפלאו ממני, וארבעה לא ידעתים",
 והגם שלפי פשוטו של מקרא הוא מדבר משלשה ראשונים ורביעי, ומשמעות "וארבעה" — הרביעי,
 המשלימים לארבעה, וכמו שהוא הולך ומפרש שם בדבריו את הארבעה האלה, וכדבריו כמה פעמים
 באותו פרק אלא מאחד שהוא הולך ומונה שם את הדברים הוא מקדים לומר מספרם, ועוד זאת שחילק
 בין השלשה לרביעי, וגם לא אמר "והרביעי" אלא "וארבעה", ועל אלה אמר "נפלאו ממני" ושוב אמר
 "לא ידעתים", דרוש שהוא מדבר פה גם משלשה וארבעה נפרדים (וכדלעיל טו, א, עי"ש), שלא אלו
 כאלו (רז"ח), והרי: "שלשה המה נפלאו ממני" — פסח מצה ומרור, ולכן אמר עליהם "נפלאו",
 שהם זכר לנפלאות שעשה הקב"ה ביציאת מצרים, ואמר "נפלאו" על שם שעיקר טעמם גלוי וידוע,
 אלא שהוא מבקש לדעת עוד עמקי סודותיהם, וכדרך שאמר דוד אביו (תהילים קיט, יח): "על עיני

ארבעה מינין שבלולב שבקש לעמד עליהם פרי עץ הדר' מי יאמר שהוא אתרוג כל האילנות עושין פרות הדר' כפות תמרים התורה אמרה טל שתי כפות תמרים להלל בהן והוא אינו נוטל אלא לולב לבה של תמרה וענף עץ עבת' מי יאמר שהוא הדס הרי הוא אומר במקום אחר (נחמיה ח, טו) 'צאו ההר והביאו עלי זית וגו' 'וערבי נחל' כל האילנות גדלין במים וארבעה לא ידעתים חזר ומזכירן פעם אחרת שנאמר (משלי שם, כט) 'שלשה המה

ואביטה נפלאות מתורתך" (רז"ו). שיש הלכות רבות בשלש אלה, משתות בפסח מבשאר הקרבנות, וחמור דין החמץ שאסור אפילו בהראה ובהמצא, דבר שאינו בשום שאר איסור אכילה והנאה (עי' הר"ן). וגם טעם המרור לא נתפרש בתורה למה הוא בא, ולמה מצה נאכלת מן התורה גם כשאין פסח, ומרור אינו נאכל מן התורה אלא עם הפסח בלבד, ועוד כאלה, ועל אלה תמה ובקש להבין: "וארבעה לא ידעתים" — אלו ארבעה מינים שבלולב, שבקש — שלמה — לעמד עליהם — איך משתמע מהכתוב שבהם מדבר, באלה המסורים בידנו ליטלם למצוה זו, שכשהכתוב אומר: "פרי עץ הדר" — מי יאמר שהוא אתרוג — זה שהכתוב קורא לו "הדר", והרי — כל האילנות — עושי פרי — עושין פירות "הדר", פירות הדורים ונאים ונעימים? וכן כשהכתוב אומר: "כפות תמרים" — בלשון "כף" ובלשון רבים, משתמע בזה כי — התורה אמרה: טול שתי כפות תמרים — חריות בגודות וגדולות, שנתפרדו ככה העלים שלהן לכאן ולכאן, מאלה שעל סביכות הרקל מן הצדדים, שהן רחבות ככפות ידים וביניהן חלולות אשכולות התמרים על העץ (רד"ס), מהן (ועי' בגמ' סוכה לב), תטול בידך שתיים — להלל בהן — לפני ה', שהם גדולים ביותר, נראים ומשמיעים קול כנענועיהם (ועי' פ"ח), והוא — שלמה, כמסורת המקובלת, וככל איש מישראל, אינו נוטל אלא לולב — רך וצעיר, דק וכפות ומסוגר, העולה בראש הרקל, מתוך — לבה — ואמצעה הרך שבראשה — של תמרה — בטדם יתרחב ויתקשה הראש ולולביו ויעשו הלולבים חריות גדולות תולות ונופלות סביבותיה חוצה (רד"ס), לולב כזה ורק אחד בידו? וכן כשהכתוב אומר: "וענף עץ עבות" — מי יאמר שהוא הדס, שאם תאמר כי "עבות" הוא "הדס", הרי הוא אומר במקום אחר: 'צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי חרס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לעשות סוכת ככתוב', אומר "הדס" ואומר "עבות", שהם לכאורה שני מינים שונים ולא זה הוא זה, וגם אם תאמר שאותו כתוב מדבר גם מן מין ההדס הזה "השטוה" שאינו משולש בשלש שלש עלים בשיטה, ואת שניהם הוא מזכיר שם, שה"שטוה" שאינו המשולש יקחו לסכך הסוכה (כנסוכה יב), מי יאמר כי "עבות" האמור בתורה הוא "הדס" המשולש זה שבמסורתנו ניקח למצותו עם הלולב (פ"ח)? וכן כשהכתוב אומר: "וערבי נחל" — נותן להם סימן שהם גדלים בנחלי מים, זהרי — כל האילנות — אילני הסרק, "ערבות", שאינם נושאים פרי, אלא עלים בלבד — גדלין במים — אשר בנחלים המולכים את מי הגשמים מן ההרים אל הים, כערבה זו שבמסורתנו, ואף זו כשרה במסורתנו גם אם היא גדלה בבקעות ואפילו בהרים, ככל ארז ועץ פרי (כדלעיל בס"מ ח). לכן אמר שלמה על אלה: "וארבעה לא ידעתים", שבחמתו של אדם אין לחקור ולהבין איך אלה אמורים בתורה, אלא בכתוב אשר — חזר — שלמה — ומזכירן פעם אחרת — שם נתן תשובה לדבר,

מיטיבי וגו' אלו ארבעת מינין שכל אחד ואחד מישראל הולך ורץ ולוקח לו מהן להלל להקדוש ברוך הוא והם נראים קטנים בעיני אדם וגדולים המה לפני הקדוש ברוך הוא ומי פירש להם לישראל על הארבעה מינין האלו שהן אתרוג לולב הדס ערבה חכמים שנאמר (שם שם, כד) 'והמה חכמים מחכמים'.

טז. רבי ברכיה בשם רבי לוי אמר בזכות 'ולקחתם לכם ביום הראשון' הרי אני נגלה לכם ראשון ופורע לכם

מסורת המדרש
טז. בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון פסחים ה. כ"ד טז. ח. שמר"ד טז. א. פרי"כ פכ"ה (שובה) קפה. ל"ש תולדות ק. ישעיה נתן ירמיה רחצו ע"ע מנחות ג.

שנאמר — ברברי שלמה, באותו ענין הלחן: "שלשה המה מיטיבי צד וארבעה מיטיבי לכת", וכאן יתפרש הכתוב כפשוטו וכדרכו שמשמעות "וארבעה" — הרביעי, ומארבעה דברים דיבר כאן, והגם שהוא הולך ומפרש שם ארבעה דברים שהוא מדבר בהם, מאחר שהוא מקדים ואומר את מינים מראש (כדלעיל), יש לנו לדרוש שהוא רומז גם לארבעה דברים אחרים, שהם באים שלשה ביחד ואחד נוסף אתם שלא בקשר ואגודה אחת, אלו ארבעה מינין — הללו "שבולב" (תנח"ו שם), "שהן: אתרוג, הבא ביד אחת, והשלשה — הדס ולולב וערבה" — הבאים באגודה אחת ביד אחת, והארבעה ביחד, והוא קורא להם "מיטיבי צד", "מיטיבי לכת" (ע"י"ש), שכל אחד ואחד מישראל הולך ורץ — בהליכה וצעירה טובה, אחר הטובה הזו — ולוקח לו מהן להלל להקב"ה — שיתרצה ויכפר לו על כל עוונותיו" (שם) — בהשתדלותו במצוה זו, כאשר נדרש למעלה (בסימן ז. ע"י"ש), וגם בפסוק הזה שלמה אומר שם באותו ענין: "ארבעה הם קטני ארץ והמה חכמים מחוכמים", הגם שהוא מפרט שם ארבעה שהוא מדבר מהם, משהוא מקדים מספרם ואומר "ארבעה" ואומר "הם", "והמה", הרי הוא רומז גם על אלה האמורים כאן (ע"י תנח"ו שם, ובמפרשים כאן), וכלומר, והם נראים קטנים בעיני אדם — מלרצות ולכפר, וגדולים המה לפני הקב"ה — להזכיר זכריות ולרצות ולכפר, כנדרש למעלה (בסימנים הקודמים), כחכמים מחוכמים, להמליץ וללמד זכות (תנח"ו שם), ומאחר שהם כה גדולים בערכם וחביבותם לפני הקב"ה רמזם הכתוב ברמז בלבד, ולא בחכמת ובינת אדם יוכן בכתוב מי הם ומה יעשה בהם ומה תכליתם וסודם להועיל, כדי שלא יבין זר במטמוניות שבין ישראל לאביהם שבשמים (פ"ח), ומי פירש להם לישראל על הארבעה מינין האלו שהן: אתרוג, לולב, הדס, ערבה, חכמים — שבישראל, הם בעלי המסורה, והם בעלי הדרשה לדרוש מהכתוב איך נרמזו בו, כנדרש למעלה (בסימן ח), והיו — שנאמר — בפסוק הזה: "והמה חכמים מחוכמים", חכמי ישראל קבלו בחכמה את המסורת והדרשה (ע"י פ"ח), שהם המה, והיו שנאמר כאן בפרשנו: "ולקחתם לכם פרי עץ הדר, כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל", "לכם" — הדבר מסור לכם במסורת, ולכן מסור הדבר לדרוש בתורה ולהבין (ע"י שמ"ד טו, ב), איך הם רמוזים בכתוב.

טז. דרש עוד למה נאמר כאן "לכם" — להנאתכם וטובתכם (כבסימנים קודמים), ולמה קורא הכתוב ליום זה "ראשון" (כדלעיל בס"מ ז), הגם שאינו ראשון לחדש (פ"ח) — רבי ברכיה, בשם רבי לוי אמר: בזכות — מצות נטילת לולב שכתוב בה — "ולקחתם לכם ביום הראשון", אומר הקב"ה לישראל: הרי אני נגלה לכם — לעתיד, לגאולכם ולמלך עליכם, שאני הוא "שנקראתי" (ג"י מנוה"מ שם) — "ראשון", "שנאמר (ישעיה מד, ו): "כה אמר ה', מלך ישראל וגואלו, אני ראשון

ד פרק ראשון עירובין

וכבר עלה הארץ מלמעלה ומתחתיה... (Introductory text for the first chapter)

במ"ל מלך לה לקרע בטוח... (Main text of the first chapter, discussing various laws and opinions)

והוא א"כ

רביע תנא... (Continuation of the text, including a discussion on the 'Rabbi's opinion')

רבי נחמן... (Final section of the text, mentioning R. Nachman)

מבוי שהוא גבוה

במ"ל מלך לה לקרע בטוח... (Introductory text for the second chapter)

מבוי שהוא גבוה... (Main text of the second chapter, discussing laws related to courtyards)

מבוי שהוא גבוה

מבוי שהוא גבוה... (Continuation of the text, discussing various opinions)

רבי נחמן... (Final section of the text)

מבוי שהוא גבוה

במ"ל מלך לה לקרע בטוח... (Introductory text for the third chapter)

מבוי שהוא גבוה... (Main text of the third chapter, discussing laws related to courtyards)

מבוי שהוא גבוה

מבוי שהוא גבוה... (Continuation of the text)

רבי נחמן... (Final section of the text)

מבוי שהוא גבוה פרק ראשון עירובין

במ"ל מלך לה לקרע בטוח... (Introductory text for the fourth chapter)

מבוי שהוא גבוה... (Main text of the fourth chapter, discussing laws related to courtyards)

מבוי שהוא גבוה

מבוי שהוא גבוה... (Continuation of the text)

רבי נחמן... (Final section of the text)

מבוי שהוא גבוה פרק ראשון עירובין

במ"ל מלך לה לקרע בטוח... (Introductory text for the fifth chapter)

מבוי שהוא גבוה... (Main text of the fifth chapter, discussing laws related to courtyards)

מבוי שהוא גבוה

מבוי שהוא גבוה... (Continuation of the text)

רבי נחמן... (Final section of the text)

(יד) חבה יתירה נודעת לו. רמב"ם פירש, חיבה יתרה הראה קדוש ברוך הוא לאדם, שהודיעו ואמר לו ראה שבראחוק כללם, שהמטיב לחבירו ומודיעו הטובה שעשה עמו, מראה חבה יתרה יותר משאילו המטיב עמו ואינו חשוב בעיניו להודיעו הטובה שעשה עמו. ויש לפרש, חבה יתרה נודעת להם, חבה גלויה ומפורסמת, שלא בלבד אכזבה מסותרת היכ לו למקום ברוך הוא עם האדם, אלא

הר"ל ל אגון ס"ס ק"ו
כ"ל
ה"ק (ו"ט)

שנאמר, כי בצלם אלהים עשה את האדם. חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חבה יתרה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר, בנים

אף חבה גלויה וידועה לכל שנאמר כי לקח טוב כל מעשה בראשית שנאמר בו וירא אלהים כי טוב, לא נברא אלא בשביל התורה שנקראת לקח, כמה דאית אמר (דברים לב, ז) יערך כמטר לקח:

אתם לה' אלהיכם, חביבין ישראל שנתן להם כלי חמדה, חבה יתרה נודעת להם שנתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם, שנאמר, כי לקח טוב נתתי לכם תורת אלהי תעזבו:

לב אהרן

משנה יד

7 ← חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום. ונריך ביאור כפל הלשון, וגם מהו החיבה יתירה אחר שכבר אמר שנקראו בנים למקום.

של מקום וקרובין בניס לכולי עלמא, או רחמינו כרחם אב על בניס, ואם כעבדים, פי' בזמן שאין עושין רצונו של מקום ולדין קרובין עבדים, עיינו ל"ך תלויות, שהרי אמה פוסק רבי מאיר, שמתנינו ותוליא כאור משפטינו ומרחמינו כרחם אב על בניס, עכ"ד.

לב אהרן

נגזרי מרומים, ראוי שנתן להם המורה, ע"ש. וביאר ר"ק מרן דו"ו ואלה"ה בדברי יואל (פי' מרומה עמוד רח) דבאמת בני ישראל הם מזרעיהם להקב"ה, שהקב"ה משרה שכינתו בתחתונים, ואם כן הם קרובים יותר מן המלאכים, עכ"ד. והנה איתא במדרש (תנחומא ח"ג פ"א) כשבני ישראל הן אגודים ובאחדות מקבלין פני השכינה. נמצא שזכות האחדות זמינו לקבל המורה, כי על ידי זה בני ישראל הם מזרעיהם להקב"ה ולא המלאכים.

שניתן להם כלי חמדה הוא המורה הקדושה, כי מחמת האחדות זוכים להשראת השכינה והם קרובים לה, ונתבטלה טענת המלאכים מדין מלכות, ולכן ניתן להם כלי חמדה היא המורה.

וי"ל על פי דברי ר"ק מרן דו"ו ואלה"ה בדברי יואל (ראש השנה אות לו) בביאור הפייט (מוסף לראש השנה) אם כבניס רחמינו כרחם אב על בניס, ואם כעבדים עיינו לך תלויות עד שמתנינו ותוליא כאור משפטינו. בהקדם הא דפליגי במס' קידושין (דף לו.) בזמן שישאל עושין רצונו של מקום קרובין בניס, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום אינן קרובין בניס, דברי רבי יהודה, רבי מאיר אומר בין כך ובין כך קרובין בניס. וסתמא דמילתא הלכה כרבי יהודה, אמנם אמרו חז"ל (פירושין יג.) מפני מה לא קבעו הלכה כרבי מאיר מפני שלא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו. ולפי זה י"ל שהקב"ה שהוא עומד על דעתו של רבי מאיר, הוא פוסק הלכה כמותו, והוא הלכה דאף כשאין עושין רצונו של מקום קרובין בניס. וזהו אם כבניס, פי' בשעה שישאל עושין רצונו

ובזה יתבאר כפל הלשון, חביבין ישראל שנקראו בניס למקום, והיינו בזמן שעושין רצונו של מקום, אמנם יתר על זה חיבה יתירה נודעת להם, שגם בזמן שאין עושין רצונו של מקום נקראו בניס למקום, כי אצל הקב"ה הדין כרבי מאיר דבין כך ובין כך קרובין בניס.

והנה כתבו המפרשים (דרשות הל"ח דרוש כב) שזמן שבני ישראל הם באחדות נקראים בניס למקום, ועל זה נאמר (דברים יד א) בניס אדם לה' אלהיכם לא תמגדו, ודרשו חז"ל (יבמות יג.) לא תעשו לכם אגודות אגודות, כי בזמן שיש שלום ואחדות זה אות שאנחנו בניס, עכ"ד.

נראה בהקדם מה שכתב החיד"א בראש דוד (פי' בשלח) אהא דאיתא בגמרא (שבת פח.) שהמלאכים קטרגו בשעת מתן תורה ואמרו מנה הודך על השמים, שהם צאו בטענת מלכות, כי מאחר שמושב המלאכים הוא בגזיה מרומים, ראוי שנתן להם המורה, ע"ש.

7 חביבין ישראל שנקראו בנים למקום וכו', חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה. ונריך ביאור המשך העניינים להלדי.

נראה בהקדם מה שכתב החיד"א בראש דוד (פי' בשלח) אהא דאיתא בגמרא (שבת פח.) שהמלאכים קטרגו בשעת מתן תורה ואמרו מנה הודך על השמים, שהם צאו בטענת מלכות, כי מאחר שמושב המלאכים הוא

וב"ל לקמור טענתם, על פי מה שפסק הרמ"א (תו"מ סימן קע"ה ס"ג) דכל היכא דאיתא פסקא למוכר ליכא טענת בר

חי, ואם כן מועיל לנו התשובה לתקן המעשים, דאז שמחל על כבודו כבודו מחול, ובשביל זה נצרכא האדם.

*

ו על שלשה דברים העולם עומד, על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים.

י"ל על פי מה שכתב צניח שמואל אחרון (פי' שמוח) לפרש הגמרא (שנח לה) מעשה באחד שזא לפני הלל ואמר לו גירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת, אמר לו דעלך סני לחצרך לא תעביד. כי הנה כל אחד מישראל צריך לקיים חרי"ג מנח, ואם לא זכה לקיימם בגלגול אחד צריך לבוא בגלגול שנית עד שיקיים את כולם (מיקוי הויה"ק דף קלב). והנה ישנם כמה מנח שאין כל אחד יכול לקיימן בגלגול אחד, כמו מנח הנוהגות בכהנים ומנח התלויות בארץ וכדומה, והגר הזה רצה להתגיר באופן שיקנה שלימות בפעם הזאת שהוא בעולם ולא יצטרך להתגלגל שנית, ולזה אמר גירני על מנת שתלמדני כשאני עומד על רגל אחת, רגל הוא לשון פעם כמו (במדבר כג לב) שלש רגלים, והיינו שיוכל לקיים כל התורה בפעם אחד ולא יצטרך להתגלגל, והשיב לו הלל מה דעלך סני לחצרך לא תעביד, כי העצה לזה הוא להיות בשלום ובאחדות עם כל ישראל, ואז נחשב כגוף אחד עם כל ישראל, וכל מה שמקיים אחד מישראל נחשב כאילו קיים גם הוא, עכ"ד. (וכ"כ בליח תן פי' קדושים).

למקום ולא שיך טענת צר מצרף, ולכן זכינו לתמן תורה מחמת שיש לנו דין צניס למקום, עכ"ד.

הב' ממנח הקרבנות, כמו שכתב בעיר דוד (אח דסא) בענין הקרבנות, דלכאורה איך הוטרף מתכפר בקרבן, הלא הוא כמו שוחד, והמירוץ דדוקא שופט מבעל דינו אסור לקחת שוחד, אבל בני ישראל הם צניס למקום, ואז מצנו לוקח שוחד, לפיכך מקבל הקרבן, עכ"ד.

הג' ממנח נדקה, דאיחא במסכת צבא בתרא (דף י) שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא אם אלהיכם אוהב ענייס הוא מפני מה אינו מפרנסם, אמר לו כדי שניגול אנו צהן מדינה של גיהנם, אמר לו אדרבה זו שמחייבתן לגיהנם וכו', אמר לו רבי עקיבא אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על צנו וחצשו צניח האסורין, ולזה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא דורון משגר לו, ואין קרוין צניס דכתיב (דברים יד ה) צניס אחס לה' אלהיכם. הרי ראייה ממנח נדקה שאנחנו צניס למקום.

ובזה יתפרש המשנה על שלשה דברים העולם עומד, היינו ששלשה דברים אלו מוכיחים שמועיל לנו התשובה ובשביל כך נצרכא האדם הנקרא עולם קטן (מיקוי הויה"ק דף קל:), על התורה הוא קבלת התורה, ועל העבודה הוא מעשה הקרבנות, ועל גמילות חסדים, שמשלשה דברים אלו יש ראייה שאנחנו צני אל

גמילות חסדים, ובכן כיון שנמשך על ידס מדת התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים.

*

ד על שלשה דברים העולם עומד, על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים.

אפ"ל על פי מה שאמרו חז"ל (סוטה כא) עבירה מכבה מנח, אבל אין עבירה מכבה תורה, והארז"ל (ליקוטי פורה מהלל קיב) מוסיקף, דכמו שאין עבירה מכבה תורה, גם מנח נדקה אין עבירה מכבה אותה בסוד (מהלל קיב ט) נדקמו עומדת לעד, עכ"ד.

והנה איחא בגמרא (מנחות קי) אמר ריש לקיש מאי דכתיב (ויקרא י לו) זאת התורה לעולה למנח ולחטאת ולאשם, כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם. והנה אין היקש למנח (כרימות כג:), ובכן יש לומר כי כמו שאין עבירה מכבה תורה, הכי נמי אין עבירה מכבה מעשה הקרבנות. ובה יש לפרש הכתוב (ויקרא י ג) זאת תורת העולה היא העולה, פי' כמו העוסק בתורת העולה אין עבירה מכבה אותה, היא העולה, כך היא גם בעולה וקרבן עולה שאין עבירה מכבה אותה.

וזה שרמו המשנה, על שלשה דברים העולם עומד, פי' שלשה דברים אלו יש להם קיום והעמדה בעולם שאין עבירה מכבה אותן, תורה, עבודה פי' מעשה הקרבנות, וגמילות חסדים היינו נדקה.

*

י"ל בהקדם מה דאיחא צוהר הקדוש (בראשית כג) בשעת צריחת האדם הוו ידעון מלאכי השרת דעתיד למחטי, ואמרו לפני הקב"ה מה אדם ומדעהו (מהלל קמד ג), מה את צעי למצרי אדם, ומדעהו דעתיד למחטי קמן, והשיב להם הקב"ה הא אקדים ליה תשובה לאהדרא צמאי דחב.

אך כתב החיד"א צראש דוד (פי' אומר) כי על פי שורת הדין לא היה התשובה מועלת, דקיי"ל (קידושין לב) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, אמנם ישראל נקראים צניס למקום דכתיב (דברים יד ה) צניס אחס לה' אלהיכם, והקב"ה למו אב, ושפיר מועיל לנו התשובה דאז שמחל על כבודו כבודו מחול, עכ"ד. ואם כן מה שנצרכא האדם ומתקיים בעולם, הוא מחמת שבני ישראל הם צניס למקום ומועיל התשובה לאדם לאהדרא צמאי דחב.

ויש שלשה הוכחות לדבר זה שבני ישראל הם צניס למקום, הא' מקבלת התורה, כמו שכתב החיד"א צראש דוד (פי' בשלח) אהא דאיחא בגמרא (שנח פח) שהמלאכים קטרגו בשעת מתן תורה ואמרו תנה הודך על השמים, שהם צאו צטענת מצריות, כי מאחר שמושז המלאכים הוא בגבהי מרומים, ראוי שתנתן להם התורה. אך נחצטלה טענתם, כי מצואר בשיטה מקובלת (נצח מעט קס:) דלגבי צן ליכא דינא דבר מצרף, ובני ישראל הם צניס

הרב"ע ר' אהרן ט"ל 710

חוק ראשון

מרגא ורגא כמרגל'ר
מרגא סככיג מאנא
35 ק"ף

פרק שני

ד'הנה אבינו הרחמן אחד ואין שני גם בן ואח אין לו כדברי קהלת ולא יצדק התאר הזה בעצם זולתי על הכללות כטעם בני בכורי ישראל ומאמר ה' אמר אלי בני אתה אם באנו לפרשו כפשוטו על דוד המלך ע"ה אף הוא ללמד על הכלל כלו יצא מגיד מראשית אחרית כידוע מנשמתו שהיה מורה בה החיוב מכל זולתה להתבונן בפליאות הכריאה כאמרו נפלאים מעשיך ונפשי ידעת מאד כי היא ראתה והשיגה אותם מלפני החטא הקדום בזיום וצביונם וכלם היו נסקרים ממנה בסקירה אחת מסוף העולם ועד סופו. אמנם לא פתח דוד ספרו באותו מזמור החביב המשובח מתחיל באשרי ומסיים באשרי לא על ידי עצמו ולא על ידי אחד מעשרה זקנים המשוררים אלא סתמו כפירושם על כנסת ישראל ויהיה אמרו ה' אמר אלי בני אתה כמאמר בני בכורי ישראל. ובשלמה כתיב אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן על שם העתיד שנאמר בו וישב שלמה על כסא ה' שאמרו רז"ל שמלך בעליונים ובתחתונים והיא ממלכת ישראל באמת ואין ספק כי שרים הולכים כעבדים בימי מגוריהם חוצה לארץ יוכתיב גרים ותושבים אתם עמדי כביכול עמדי ממש כטעם הגלות שדרש רבי שמעון בן יוחאי בפרק בני העיר ושובו עמהם מן

יד יהודה

פרק ב (א) הנה אבינו וכו' אחר שביאר הרב בפרק הקדום החילוק שבין צדיקים גמורים לבעלי תשובה מפרש עתה ההפך שבין תאר בנים לעברים הנזכר לעיל: (ב) אחד ואין שני וגו' (קהלת ד') ונדרש במדרש רכה על הקביה: (ג) ולא יצדק לומר תאר בנים כי אם על כלל ישראל והכי איתא במדרש רבה שם גם בן ואח אין לו אלא שחבב הקביה וקראן לישראל בנים: (ד) ומאמר ה' אמר וגו' רצונו לומר ואל תקשה מדרש שאמר על עצמו ה' אמר אלי בני אתה בפרשת למה רגשו גרים שבן זה נמי יצדק עליו מצד הכללית שכו והיינו מצד נשמתו שהיה הוא גלגולו של אדם הראשון ונכלל בה כל הדורות כידוע שכל הדורות שעתידים להיות היו תלויים באיפתו של אדם הראשון: (ה) מגיד מראשית שענין זה אמר השם יתברך עליו בימי אדם הראשון: (ו) כידוע מנשמתו שהיתה נשמת אדם הראשון: (ז) שהיה מורה בה וכו' רצונו לומר הכוונה באמרו ה' אמר אלי וגו' להורות שעליו מוטל החיוב להתבונן בנפלאות תמים דעים יתברך יותר מעל כל זולתו שבן גם נשמתו ראתה והשיגה קדם החטא של אדם הראשון את נפלאותיו יתברך על אמתתן ועל כל אמר דוד פסוק זה ה' אמר וגו' בהקדמה לספר תהלים וכלומר לי יאה לומר שירות ותשבחות לפניו יתברך מכל זולתי מצד נשתי שכללות מאז כל הדורות וידעת מאד בנפלאותיו יתברך שבשביבה ה' אמר אלי בני אתה: (ח) אמנם אף אנו צריכים לזה לומר שמצד נשמתו נאמר עליו בני אתה יען האמת שדוד לא אמר זה על עצמו כי אם על כל ישראל בי לא יתכן שפתח דוד ספרו במזמור הנאמר ממנו או מזולתו מהמשוררים על עצמו שהגם שפסוק זה נאמר במזמור ב' הרי כבר אמרו רז"ל בפרק קמא דברכות אשרי האיש למה רגשו חזא פרשתא היא ומה גם שהוא מזמור החביב מאד כמו שאמרו שם כל פרשה שהיתה חביבה על דוד פתח בה באשרי וסיים בה באשרי אלא דאי שעל כנסת ישראל אמרו ויצדק תאר בני אתה: (ט) ובשלמה וכו' רצונו לומר וגם ליכא להקשות משלמה שכתוב עליו והוא יהיה לי לבן כי גם זה נאמר עליו מצד כלל מלכות ישראל להיותו מלך על עליונים ותחתונים כידוע: (י) היה ממלכת ישראל שעליה אמר יהונתן ליהוה וקמה בדרך ממלכת ישראל: (יא) ואין ספק וכו' רצונו לומר וגם זה ראייה שלא יצדק תאר בן על היחיד כי גם אבותינו הקדושים בחיור ה' היו בבחינת עבדים כמו שאמר קהלת ושרים הולכים כעבדים על הארץ כי נתקיים זה בהם בהיותם הולכים לחוץ לארץ שעל זה: (יב) כתיב כי גרים וגו' בשגם השכינה הולכת עמם הם עמה גרים ממש בחוצה לארץ ותושבים בארץ: (יג) שדרש רבי שמעון בן יוחאי בא וראה כמה חביבך

הגליות. ואולם המתבונן בסתרי תורה בן יאמר לו והעוסק בפשוטן של דברים ההוא יקרא עבד וכתוב עבד משכיל ימשול בן מביש כי אחר כונת הלב הם הדברים וימי שהשלים עצמו בנסתרות ונגלות ואין לו עסק בעולמו רק להשלמת הזולת ומיטפל בו לפי צורך שעתו עבד נאמן יאמר לו חלף עבודתו להרבות כבוד שמים וגם זה טעם לשבח במאמר איני יודע נפשי היכן הולכת שבארנו למעלה כי רוח בני האדם היא מדתן של בנים ונפש הבהמה עם כל העלוי הנדרש בה היא מדת העבדים. ויקרא גם כן באיש האלהים כלומר עבד שהוא הבן כמשה אליהו ואלישע וחבריהם וכמו שיתבאר בסייעתא דשמיא. יידעל אלה אמרו חכמים ארח אתתא למפלח לבעלה וארח בנין למפלח לאבוהון:

פרק שלישי

יהודע נפש הגר כטעם גרים הייתם בארץ מצרים וכטעם יהודע בחוצה לארץ

יד יהודה

ישראל לפני הקביה שכל מקום שגלו שכניה עמהם וכו' ואף כשהם עתידים ליגאל שכניה עמהם שנאמר ושב ה' וגו' והשיב לא נאמר וכו': (יד) ואולם וכו' מבאר הרב עור החילוק שבין מדרגת בן למדרגת עבד והוא מזהיר פרשת בהר עמוד רט"ו בזמנא דידע ליה בר נש לקביה בארח כלל כדון אקרי עבד דעבד פקידא דמאריה ולית ליה רשו לחפשה בגניזו וכו' דכיתיה בזמנא דידע ליה בר נש בארח פרט כדון אקרי כן רחיימא דיליה כבן דחפיש בגניזו בכל רזין דכיתיה ואף על גב דאקרי בן ברא בוכרא לקביה כמה דאת אמר בני בכורי ישראל לא יפוק גרמיה מכללא דעבד למפלח לאבוי בכל פולחנין דאינון יקרא דאבוי וכו' ורזא דמלה תרין דרגין אינון לעלא דאצטריך בר נש לאתעטרא בהון ואינון רזא דמהימנותא ואינון חד. חד רזא דעבד וחד רזא דבן והאי עבד אקרי ארון כל הארץ בן כמה דאוקימנא בני בכורי ישראל וכלא רזא חדא דמהימנותא ואצטריך בר נש לאתעטרא באלק דרגין לאתכללא ברזא דמהימנותא וכו' מאמר ארוך. עוד שם מאן דמשתדל באורייתא למינדע ליה לקביה בארח כלל אית ליה למהוי עבד כד אשתדל למנדע ליה בארח פרט ברא דחכמתא כדון אקרי בן וכו' עיין שם: (טו) וכתוב עבד משכיל וגו' (משלי י"ז) רצונו לומר הא דעוסק בסתרי תורה עדיף דוקא שכונתו לשם שמים לידע את ה' כבודו וגדלו אבל העוסק בהן שלא לשם שמים גרע מהלומד פשטי הדברים לשמן: (טז) ומי שהשלים וכו' מתבאר בזהר הנזכר שלא יפוק גרמיה מכללא דעבד לאתכללא ברא דמהימנותא: (יז) רק להשלמת הזולת עיין שם בזהר מתבאר גם זה במה שכתב עבד עבד פולחנא דמאריה ואתקן תקנתא עלמא: (יח) חלף עבודתו דאתקן רזא דמהימנותא דלעילא תפארת ומלכות לאתכללא תריהו כחדא: (יט) וגם זה וכו' רצונו לומר שעם זה נכלל לפרש גם כן המאמר מדרש דבה על פסוק מי יודע רוח בני האדם וגו' אמר משה איני יודע נפשי להיכן הולכת מפקיד אני עליה את שניכם בכל מקום שהיא הולכת תזא מונחת יפה וכבר כיאר הרב מאמר זה בפנים שונים לעל בחלק ג' וכאן ניהא ליה לפרש על מדתן של בנים תפארת והיא תקרא רוח בני האדם בני דייקא ועל מדת העבדים מלכות היא רוח הבהמה קדושה בעירא אכיל בעירא כדלעיל חלק ג' פרק ז' והיה משה מסופק אם תלך נפשו לתפארת או למלכות: (כ) ונדרש בה בוכור חלק ג' פרק ז' (כא) איש האלקים בניו לב' מדרגות הללו איש תפארת אלקים מלכות: (כב) ועל אלה תפארת ומלכות אמרו חכמים וכו' כי מלכות אצל תפארת בבחינת אתתא לבעלה וכן תפארת אצל המדות שעליה בבחינת בן אצל האב:

פרק ג (א) יהודע וכו' עתה מפרש הרב החלוק שבין גר לתושב שהכיר בפרק א' ואמר הרב שמנפש הגר נבק גם כן נפש התושב והענין הוא שבחטאו של אדם הראשון נפלו נצרות קדושות לתוך הקליפות והן נפשות הגרים זמנן אינון ואידו והשתא מיהדר הוא דהדר לן כמו שכתב הרב במאמר אס כל חי סימן ח' יהודה על זה השם נפש הגר נקראת כן על שם גרותה בעדה עם הקלפות ומזה נבק נפש התושב היה שלא

הארץ אור חוזר מקדושת האבות שישיעוהו להחטאות בעבודתו.

*

ח המהלך בדרך יחידי הרי זה מתחייב בנפשו. יתבאר על פי מה שכתב א"ז וללה"ה בחפלה למשה (ממור נה יט) על מה שאמרו (נרכות ט.) אימתי עם רצון בשעה שהצבור מתפללין ואין הקב"ה מואס בחפלתו, שזהו רק אם יש אחדות בישראל, שאו כל אחד מתפלל בעדו ובעד כל הקהל, כי רוצה בטובת כל אחד ואחד כמו שרוצה בטובת עצמו, והיו תפלת הרבים ותפלתם מתקבלת, מה שאין כן בשאין אחדות ביניהם ואינו חפץ רק בטובת עצמו, אם כן התפלות אינם מסכימים לדבר אחד, שכל אחד מהמתפללים כוונתו רק בעד עצמו ולא בעד חבירו, ולא היו רק תפלת יחיד ואין תפלתם מתקבלת, וזה שאמר דוד פדה בשלו"ם נפשי, פי' על ידי השלום יפדה נפשי, שאז כי ברבים היה עמדי, אבל אם לא היה שלום לא מיקרי תפלת הרבים, עכ"ד.

וזהו המהלך בדרך יחידי, כי תפלה נקרא דרך וכמאמר העטרת נבי וללה"ה (הונח נאגרא דפרקא אום מח) דרך ארץ גימטריא תפלה. ומי שמתפלל יחידי, היינו שאינו מכוון בחפלתו לטובת זולתו אלא בעבור עצמו, הרי זה מתחייב בנפשו, שיש לו חסרון בנפשו, שנחשב לו כאלו התפלל ביחידי ולא בצבור, ואין תפלתו מתקבלת בכל עת, ואלמלי היה מכוון בחפלתו בעבור הרבים מחוץ אהבה אחוה וריעות, היה תפלתו תפלה בצבור

לעורר עם רצון להיות נשפע לו מן השמים שפע רב.

*

ט המהלך בדרך יחידי הרי זה מתחייב בנפשו. יל"פ בהקדמ מה שעמדו הקדמונים על המחקר (של"ה הקדמם מורה שנתב) מודעת זאת (פיקוי הוה"ק דף קלב) שכל אחד מישראל צריך לקיים כל תרי"ג מצות רמ"ח עשין ושס"ה לא חעשין, ובלא זה נשמחו חסרה מן האיברים ואין לו חיקון עד שיחזור בגלגול וישלים אותן. ולכאורה הרי כמה וכמה מצות אין יכולת ביד כל אדם לקיימן, כמו מצות הנוהגות בבהמים, ומצות התלויות בארץ וכדומה, וניחא להו, כי בזמן שאדם עוסק בחורה ויושב ושונה הלכות תרי"ג מצוות כולן, אזי מאחר שהוא מקבל עליו בלבד על כל מצוה ומצוה דעסיק בה הלואי שיבא לידו ויקיימנה, מתשבה טובה הקב"ה מטרפה למעשה (קידושין לט:), ונחשב לו כאלו קיים כל תרי"ג מצות בשלימות הראוי, עכ"ד.

והנה כתב א"ז וללה"ה בעלי חיים (שבת שניה אות ו) בציאור הדבר דמתשבה טובה הקב"ה מטרפה למעשה, על פי מה שכתב במשנה למלך (פ"א מהל' סתן ומנה ה"ו) דכמו דחזי שיעור אסור מן החורה, הכי נמי כשאוכל רק חזי זית מצה, גם כן קצת מצוה עבד, עי"ש. והנה המצוה בשלימות הוא רק כשעושה שניהם יחד מתשבה עם המעשה, ומתשבה לבד הרי כמו חזי שיעור, אבל כיון דגם בחזי שיעור הרי קצת מצוה, הכי נמי גם מתשבה טובה הרי מצוה ומטרפה למעשה, עכ"ד. נמלא כי מה

אנשלים חובת האדם בעולמו בקיום התרי"ג מצות במתשבה, זהו משום דחזי שיעור בעצירה אסור מן החורה ולעומת זה חזי שיעור במצוה נחשב לקצת מצוה, ולכן גם מתשבה טובה הרי מצוה ומטרפה למעשה.

והנה אימא בנמס' סוטה (דף ה.) אמר רבי תיאל בר אשי אמר רב תלמיד חכם צריך שיחא בו אחד משמונה בשמינית (פי' מעט גאווה), אמר רבא בשמחא דאית ביה ובשמחא דליה ביה, אמר רב נחמן בר יצחק לא מינה ולא מקצתה, מי וזטר דכתיב ביה (משלי טו ה) תועבת ה' כל גבה לב. וכמו המפרשים (ראש דוד פ' נצבים) דהני אמוראי פליגי בפלוגתא דנחאי בנמס' סנהדרין (דף עט.) רבנן סברי כל כולו במשמע, ורבי יהודה בן בחירא ס"ל כל משמע אף כל שהוא, דהכי נמי מה שנאמר תועבת ה' כ"ל גבה לב, למ"ד כל כולו משמע, אבל מקצת שרי, אם כן מעט גאווה שפיר דמי ומותר שיהיה בו אחד משמונה בשמינית, ולמ"ד כל כל דהו משמע, אמרינן לא מינה ולא מקצתה, עכ"ד.

ובררך זה כתב החתם סופר (דרכות לו' אדר דף קס:) אהא דאמרינן (יומא עג:) חזי שיעור אסור מן החורה, דכתיב (ויקרא ז' כג) כל סלב, לרבות חזי שיעור, דהו דוקא אי אמרינן כל כל דהו משמע, או משמע בפסוק כל חלב דאפילו כל דהו אסור ומרבינן חזי שיעור לאיסור, אבל אי כל כולו משמע, או רק כל השיעור אסור וחזי שיעור מותר, עכ"ד.

ובזה יבואר מאמר המשנה, המהלך בדרך יחידי, היינו המתגאה שנחשב כאלו

הוא יחידי בעולם שהקב"ה אומר איני יכול לדור עמו (סוטה ה.), ומענה בפיו לומר כי מה שנאמר תועבת ה' כל גבה לב היינו כל כולו משמע אבל מקצתו שפיר דמי, הרי זה מתחייב בנפשו, דלשיטתו הרי אמרינן דחזי שיעור מותר מן החורה ולא נחשב לכלום אם כן אינו מנטרף לו המתשבה טובה כמעשה, ונטרף לבא עוד הפעם בגלגול בעולם הזה כדי להשלים נפשו בקיום התרי"ג מצות בפועל המעשה.

*

י המהלך בדרך יחידי הרי זה מתחייב בנפשו. יל"ע על פי מה שכתב החיד"א בראש דוד (פ' אמור) בענין התשובה, כי על פי שורת הדין לא היה ראוי שמועיל התשובה, דק"ל (קידושין לב) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, אמנם ישראל נקראים בניס למקום דכתיב (דברים ד' א) בניס אחס לה' אלהיכם, והקב"ה למו אב, ועל כן מועיל לנו התשובה דאב שמחל על כבודו מחול, עכ"ד.

והנה כתב הרמ"ע מפאלנו (עש"מ מאמר חקו"ד ח"ד פ"ב) שהצבור נקראים בניס למקום, אבל היחיד הוא בבחינת עבד, עכ"ד.

והנה אימא צירושלמי (מכא פ"ב ה"ו) שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו, אמרה להן הנפש החוטאת היא תמות (יחזקאל יח ב), שאלו לקוב"ה חוטא מהו עונשו, אמר להן יעשו תשובה ויחכפר. והאומנם על ידי התשובה זוכה לחיים, וכמו שנאמר (יחזקאל לג יט) ובשוב רשע מרשעתו וגו' עליהם הוא יחיה.

הכחוב ובשוב רשע מרשעמו עליהם הוא יחיה, כיון שנעקר החטא הממית לגמרי, ולכן על ידי הזכויות יחיה האדם, עכ"ד.

והנה כתב א"י זללה"ה נישמח משה (פ' האינו) כי רבים העושים תשובה ביחד או אפילו תשובה מיראה יחשב כמו תשובה מאהבה, עכ"ד.

ובזה יפרש המשנה, המהלך בדרכי יחדי, כי תשובה נקרא דרך כמאמרנו בסליחות ודרכי תשובה הורית, ומי שעושה תשובה יחדי ולא צרכים, אם כן הזדונויות נשארו שגגות, הרי זה מתחייב בנפשו, דגם חטא שוגג מרצת הנפש, מה שאין כן כשעושה תשובה צרכים או נעקר החטא לגמרי ועליהם הוא יחיה.

*

יד המהלך בדרך יחדי הרי זה מתחייב בנפשו. נראה בהקדס מה דאיתא במס' סוטה (דף ה.) אמר רבי חייא בר אשי אמר רב תלמיד חכם צריך שיהא צו אחד משמונה בשמינית (פי' מעט גאוה), אמר רבא בשמחא דאית ביה ובשמחא דלית ביה, אמר רב נחמן בר יצחק לא מיניה ולא מקצתה, מי וזטר דכתבי ביה (משלי טו ה) תועבת ה' כל גבה לב. וכחצו המפרשים (ראש דף פ' נגים) דהני אמוראי פליגי בפלוגתא דתנאי במס' סנהדרין (דף עח.) רבנן סברי כל כולו במשמע, ורבי יהודה בן בתירא ס"ל כל משמע אף כל שהוא, דהכי נמי מה שנאמר תועבת ה' כל גבה לב, למ"ד כל כולו משמע, אבל מקצת שרי, אם כן

דאף שטאנו פטורים אנתנו מעונש החמור, ומועיל לנו התשובה, עכ"ד.

ובתב על זה החד"א דלפי מה שכתב הרמב"ם (הלכות אישות פ"א ה"ט) שאין זה תן הדין אלא תקנה מחמת שלום בית. אם כן התייג כשישראל רוצים בשלום, או שיך מליצה זו, אך אם יש מחלוקת ופירוד ציניהם ח"ו, על פי מדתם שאינם רוצים שלום, הקב"ה נפרע מהם, משום דאין כאן שלום בלאו הכי, עכ"ד.

וזהו המהלך בדרך יחדי, שאינו מתנהג בשלום ואחדות עם אחרים, הרי זה מתחייב בנפשו, פי' שענש יענש על כל עוונותיו, כיון דליכא מליצה של שלום בית.

*

יד המהלך בדרך יחדי הרי זה מתחייב בנפשו. אפ"ל בהקדס מה שכתב א"י זללה"ה בעלי חיים (סוכות אום יב) לפרש הכחוב (יחזקאל לג יט) ובשוב רשע מרשעמו עליהם הוא יחיה, ובגמרא (יומא פו.) מוקי לה בתשובה מאהבה דזדונוה נעשית לו חכיות. דהנה ידוע דחיות של הנשמה הוא על ידי קיום התורה ומצוות, ואם ח"ו ימעול מעל זה לעבור על מצותיו, מרצת כח נפשו ברוחניות. ולכן בתשובה מיראה הגם שהזדונוה נעשית לו כשגגות, מכל מקום עדיין הו כאלו מרצת בזה כח נפשו בשגגה, כיון דטבע של החטא הוא כאלו נוטל נפשו ח"ו, ומה לי אם נוטל נפשו במזיד או בשוגג, אבל בתשובה מאהבה שנעקר החטא לגמרי, בזה אמר

בעבודת הדיקים שעושין לשמה, ויקבלו שכר טוב גם לעולם הבא, עכ"ד.

והנה במס' קידושין (דף נט:) אמרין, אי סלקא דעתך שכר מצוה זהאי עלמא איכא, אמאי לא אגין מצוה עליה כי היכי דלא לימי לידי הרהור, ע"ש. ומבואר מזה שבאם יש שכר מצוה בעולם הזה, המצוה מגין על האדם שלא יכשל בדבר עבירה ח"ו.

וזה י"ל הכוונה במאמר המשנה, המהלך בדרך יחדי, שאינו מתאחד עמו עם שאר בני ישראל, הרי זה מתחייב בנפשו, כי עלול הוא להכשל בחטא ח"ו, דכיון דשכר מצוה זהאי עלמא ליכא, הרי אין לו שמירה להגן מן החטא, אמנם אם יתנהג באחדות עם כל ישראל אף עם אנשים פשוטים, אז יהיה לו שכר מצוה זהאי עלמא, והיה לו סייטתא דשמיא להתגבר על כחות היצר הרע ולנצחו.

*

יד המהלך בדרך יחדי הרי זה מתחייב בנפשו. י"ל על פי מה שהביא החד"א בראש דוד (פ' יז) מליצה ישרה בעד בני ישראל לכפר עליהם על כל דבר פשע, דק"ל (אה"ע סי' פ' ס"ו) האשה ששברה כלים בתוך ביתה פטורה. והנה בני ישראל צריכין לשמור את הנשמה אשר הפקד בידם לכל יפגם על ידי חטא ועון, כאמרם (מ"ה ל:) נשמה שנתן בך עהורה היא, אם אתה משמרה בטרהרה מוטב, ואם לאו הריני נוטלה ממך. אך מאחר שהקב"ה ארס את כנסת ישראל ויש לנו דין אשה לגבי בעלה, אם כן יש לנו מקום זכות,

ועל פי זה יבואר מאמר המשנה, המהלך בדרך יחדי, כלומר שמהלך בעולמו יחדי ואינו משתחף עמו עם הציבור, אם כן אינו בכלל בן אלה הרי הוא צנחנית עבד למקום, ולכן הרי זה מתחייב בנפשו, כי נפש החוטאת תמות, דמהימי תימי שיעיל לו החטובה, הא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, אמנם אם משתחף עמו עם הציבור יש לו דין בן להקב"ה, ועל ידי זה יחכפר לו עונו, דאב שמחל על כבודו מחול, וזכה לחיים.

*

יא המהלך בדרך יחדי הרי זה מתחייב בנפשו.

י"ל בהקדס דברי כ"ק מרן דו"י זללה"ה בדברי יואל (לסוכות אום טו) על דרשת המדרש (יק"ר פ"ל ס"ג) שאגודת ארבע מינים שבלולב מורה על התקשרות ארבע כחות בישראל, אמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת ויכפרו אלו על אלו. ובפשטות נראה שהתועלת באגודה הזאת הוא רק לפשוטי העם, אך באמת נמשך בזה תועלת גם לבני עליה, כי ידוע (רמב"ן יקרא יח ד) שמצוה הנעשית לשמה שכרה כפון לעולם הבא, ומצוה הנעשית שלא לשמה מקבלין עליה שכר בעולם הזה. ובכן כיון שעבודתן של בני עליה הוא לשמה, לא יתכן שיקבלו שכר בעולם הזה, אך על ידי שמתקשרין אגודה אחת עם הפשוטי עם, על ידי זה יש לבני עליה חלק גם במעשה המצוות של פשוטי העם שעושין שלא לשמה, ונמשך השפעה טובה עולם הזה גם לדיקים גמורים, ולעומת זה פשוטי העם יש להם חלק

מל"ג ל שמיאל ע"כ ר"ב
ל' ר' ר' ר' ר' ר'
ר' ב' ב' ב' ב' ב'

חלק א

לריכין לשבור אח כחות העומאח שיש לנו ח"ו, כי האדם בעלמו עדיין אינו מסכים כולו למלכות הקב"ה כי אינו בעל כולו לדי כי נמלאים בו עדיין כחות שאינם בעלים ומצוטלים נגד רצון הקב"ה ולריך לשבור אותן, וע"י התרועה הוא שוברם, ובשמעם זאת נחשורו לכ"י.

והנה החת"ם כי דיום תרועה שפירושו יום יצא היינו זכיה מחקיים גם כשישראל עושין רצונו של מקום, הגם דנפשו קאי על הצכי שהאדם לריך להחשור בהרעו תרועה המלוכה, ולשאל אח עלמו שאלה הקיסר אי מלכה אנה עד השתא אחאי לא אחיה לגבאי, אבל אפי' אם ישראל עושין רש"מ שייך ענין הצכי על מה שהגויים עדיין אינם מצטרפין למלכותו של הקב"ה, כי העצב הוא שכן המלך שמח מאד ביום גנוסיה של אציו המלך, אבל אם יודע שיש איזו מדינה שמורדין בו זה כואב לו מאד, ושמה תקועה בלבו מלד אחד על יום גנוסיה של מלכות אציו, ולער מלד השני שישנם כאלו שאינם מצטרפים למלכותו, והמלך בראותו לער בנו אומר בלבו כביכול הלא בני מקבל על עלמו עול מלכותו וזה כבר כדאי ומספיק לי ועל שאר האומות הוא שוחק וכמאמר הכ' (מלכים ב') יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו וגו' בני אהה אני היום ילידיחך וגו' תרועם בשבע צרול ככלי יולר חנפנס, כי המלך חושב בעלמו, לי די שבני מכירין מלכותי ושמה בזה, ואם ח"ו לפעמים גם בניו אינן מכירין במלכותו אז ח"ו יש לער גדול לפניו.

ואז בזמן עזרה הגם שישראל שעלו מהגולה קבלו צרלון מלכותו עליהם אבל זכו על אשר אין כל העולם כולו עדיין מכירין

במלוכה, והלויים אמרו להם הסו כי הקב"ה שמח בכם, ואם הקב"ה שמח גם אחם לריכין להיות בשמחה כי חדות ה' היא מעוזכם.

ג] וישם נזכר שהלויים אמרו להם אכלו משמנים ושחו ממחקים ושלחו מנות לאין נכון לו, ובגמ' בילה (פ"ו) דרשוהו למי שלא הכין וכו' עיי"ש, והנה ענין משלוח מנות מלינו צפורים ואם ביארו המפרשים העטם, ובראש השנה ג"כ הענין הוא דכתיב ודניס ל"ג ה' ויהי בישורן מלך בהחלסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, וע"י רש"י שם ד"ה בהחלסף בהחלספם יחד בלגודא אחא ושלוס בנייהם הוא מלכס ולא כשיש מחלוקת ביניהם עכ"ל, שכשיש אחדות בין ישראל השכינה שורה בחוכם, ואגודתו על ארץ יסדה, וכדכ' ותרועה מלך בו, כשיש ריעות אז מלכס בהם, וכמו שפי' המפרשים אשרי העם יודעי תרוע"ה מלשון ריעות, ולכן ח"ו בשם האר"ז"ל שאחר התקיעה יראה הבעל חוקע והעולם שיהי' ביניהם אהבה ואחדות וזה ענין גדול מאד.

ולבן אמרו להם הלויים כי חדות ה' היא מעוזכם וכו' ושלחו מנות לאין נכון לו שיתחברו אחד עם חברו כי עיי"ז מחקיימת בהם מלכותו של הקב"ה, ורמזו להם בזה שאם יהי' אחדות גמורה ביניהם אז יחקיים הבית הזה לעד, כי הבית שני חרב בשביל שנאח חיים, ורמזו להם הלויים שהגם שהם רואים שאין זה הבית המקוה ולכן הם צוכים אשפ"כ אם יתאחדו בלב אחד אז יזכו שמהבית הזה חלא אורה כי יחלבש בו הבית השלישי העליון כשמה בחוק הגוף, [כי ח"י בספ"ה"ק שהבית השלישי יהי' כלול מבית הא' והבית הב', דהיינו החלוניות יהי' הבית הב' והפנימיות הבית הא'], וע"י הזהירות

25

אל תעצבו וגו' ושלחו מנות לאין נכון וע"י הריעות יחקיים המלכות ומצית שני יעשה בית השלישי.

ועיקר בנין המקדש חלוי באחדותם של ישראל וכן מלינו שלבנין המקדש היו לריכין לדין לצור וקהל שפניינו הלידוף והאחדות של כל קהל ישראל, ולכן כתיב בבנין בית ראשון (מלכים ב' ח' ט') אז יקהל שלמה וגו' וקהלו אל המלך שלמה בירח באיחונים, וכן במשכן כ' (שמות ל"ב ט') ויקהל משה אח כל עדת בניי וכו' ללוות להם על מלאכת המשכן כי זה הוא יסוד המשכן והמקדש האחדות שביניהם, והמשכן הי' עומד על האדונים שבאו משקליהם של ס' רצוא שהם כל כלל ישראל וזהו יסוד המשכן, ולכן בבנין המקדש אמרו להם להשומרונים והכותים (שופ"ט ד' ג') לא לכם ולנו לבנות בית לה' חלקינו ואין לכם חלק ולדקה וזכרון בירושלים, כי כל אלו שאין להם שייכות עם הקהל הם מצטרפין עמהם הם מפריעין להאחדות, וכמו שלריכין כל ישראל להכלל כאחד בלב אחד כדי שיהי' ביניהם אחדות כמו כן לריכין מאד להזהר להתאחד רק עם אותן שלריך להתאחד עמהם ולא עם אותן שאסור להתחבר עמהם כי זה מפריע האחדות, וכדאי בזוה"ק על אהרן הכהן אורב שלום ורודף שלום שהוא שמר על כלל ישראל שלא יכנס ביניהם מי שאינו שייך שם דהיינו הערב רב, והוא הבדילס מעל בניי כדי לשמור על אחדותו, כי ע"י שנחפרדו מצניי יכלו בניי להתאחד.

ד] ואפשר שכוונת עוד הלויים באמנם לבניי שלא יזכו וכו' ואמרו להם שישלחו מנות לאין נכון לו, כי החת"ם פירש שבכו על אשר אין המלוכה ניכרת עדיין אלל אומות

העולם, והנה לעתיד לבא כתיב אז אהפוך אל העמים שפה צרורה לעצדו שכם אחד, והחנאי לזה הוא שישראל יתאחדו בלב שלם ועיי"ז ישפיעו שאפי' אור"ע ישובו, ואז חתי' התרועה תרועה של שמחה ולא ילערכו לבכות, כי כל הכוחות המנגדים יחצטלו וכל אשר יש לו שייכות להקדושה יתאחד בקדושה, כי ע"י שכולם יתאחדו בזה אז כל מקום שנמצא שם איזה גילוף קדושה בעולם יתאחד ויוכלל בהם, וממילא אותן שנחייבשו ואין זכון לחלונות קדושה יאבדו ואז יהי' הצירור.

והתחלת האחדות לריכיה להתחיל אלל האדם בעלמו שהוא יאחד את כל כחותיו להשי"ת ולהפריד כל כחות המפריעין, והאחדות האמיתי יכול להיות באדם רק כשהוא דבוק בה', כי האדם מורכב מכל מיני כחות, ועיקר האדם הוא הנילון חלקי אשר בקרבנו, וזהו לריך לראות שיהי' שלום בין הנילון חלקי שבו ובין השי"ת ולהסיר כל המונעין את השלום הזה, ואלל ישראל אפי' בגוף שלהם יכול להכלל בקדושה כאשר באר"ך בזה הרה"ק בעל החי"א ז"ע בריש ספרו שגוף של ישראל הוא מנוגה ושל אור"ע הוא מג' קליפות העמאות שאינו יכול להכלל בקדושה אבל נוגה יכול להכלל בקדושה הגם שאינו קדוש וכל הבהמות וחיות עכורות הנמשכות מנוגה ג"כ אינם קדושים אבל עומאח ג"כ אין בהם ויכולים להכלל בקדושה ע"י שמקריבין אותן כקרבן לדי' או ע"י אכילה בקדושה, משא"כ בהמות עמאות וכו' ואור"ע וכו' הנמשכין מג' קלי' העמ' וכו' עיי"ש וכמו שאמרנו לעיל שללורך האחדות לריך להפריד את המפריעין להאחדות ולא לכם ולנו לבנות בית לדי' חלקינו כמו כן בנפש האדם עלמו לריך הוא

26

להפריד אותן המחשבות שיש להם שייכות לגי קלי' העמאות ועיי' לא יהי' פירוד בין הנילוץ חלקי שבקרבו לבין השי"ת ועיי' ויכלל כל הגוף כולו בקדושה דהיינו כל דברי הרשות שאינם מנגדים להקדושה יהיו כולם קדושים לה', והאדם המכריח ממנו את ערלת לבבו הנמשכת מגי' קלי' העי' ועיי' הוא נכלל כולו בקדושה הוא גורם צוה שכל אלו השייכים לנילוץ שלו שיחאחדו עמו, והיות שכל יהודי נכלל בחזירו אי"כ יכול איש יהודי אחד לגרום שכל העולם ישבו ולא רק כלל ישראל אלא מוחלין לו ולכל העולם כולו, וכל היכן שנמצא נילוץ קדוש בעולם מחאחד עמו ויכול להביא את החיקון השלם, ולריך רק להחמיל בעלמו זהו הדבר הראשון, כי כל מה שיש בעולם הגדול יש בעולם הקטן, בעולם הגדול, הפירוש של אחדות הוא בין אדם לחזירו, ובעולם הקטן הפירוש של אחדות הוא בין גוף והנפש, וקודם לריך להיות באחדות אלא עלמו ואח"כ יכול להיות באחדות עם חברו.

וזוה שאח"כ והאמת והשלום אהבו (זכרי' ח) כי אמת קודם לשלום, אמת מורה על זה שהאדם אינו סותר עלמו שזה היא ענין אמת שאינו משקר בזורתו כי לורה האדם מורה על ענינים גבוהים מאד והאדם לריך להתאים מעשיו עם לורתו שלא יהי' סחירה ביניהם עד שכל איבריו ירולו לעשות רלון קונס כמאה"כ (שפי"ג ח) משכני אחרין נרולה שאין שום כח המונע אותם מהקדושה והוא רן אליה בכל איבריו וכמאמר דוד המע"ה (תהלים פ"ד ג) לבי ובשרי ירננו אל אל חי וזה נקרא אמת ואם חסר לו במדת האמת אז אין לו שלום עם עלמו וכמאה"כ (שם ל"ב ד) אין שלום בעלמי מפני חטאחי שהגוף והנפש אינם בשלום, וישנם אנשים כאלה שקודם רואים

שיהי' להם אחדות עם זולתם ואח"כ עם עלמו אבל היא לא חללה, אלא קודם יהי' הוא אחימי בעלמו וכו' כדבר ולא יסחיר אי"ע, ואז יוכל להיות בשלום עם זולתו, ואחר שיהי' לו ב' דברים אלו האמת והשלום יושפע גם בכל העולם ענין זה החיקון וזה שאמר זכרי' (ח) כה אמר ה' לבאות לום הרביעי ולום החמישי ולום השביעי ולום העשירי יהי' לציח יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו, דהיינו שיחפכו כל הזמנות ליר"ע אבל בחנאי שמתה ושלום אהבו כנ"ל.

ואחר שיש לו אחדות בעלמו לריך להתאחד עם כל איש ישראל כי כולן כנפש אחד ואמר הכ' (ויקרא י"ג י"ח) ואהבת לרעך כמוך אזי יהי' דהיינו שכל איש יש בו נילוץ חלקי חלק ה' עמו ולכן לריך להתאחד עמו, ועם אלו שאזדה האמונה מהם ואינו מחאים עם אמי ה' אז לא שייך גבי' ואהבת לרעך כמוך כי כל ענין ואהבת לרעך כמוך הוא מחמת שכל אחד יש לו נלוץ חלקי ומלד זה הם מאוחדים משא"כ מי שאין לו שייכות בכלל עם הנילוץ חלקי שבקרבו אז לא חוכל להתאחד עמו.

ד] והגדה לעיל ביארנו שבציה המקדש הוא המקום שמלכות שמים מחגליה ושם בעלים כולם להשי"ת, עפי"ז יש לבאר הענין ששם היי' הנם של עומדים נפופים ומשחחויים רוחים, דהנה אנו אומרין בחפלה ואין אנתו יכולין לעלות וליראות ולהשחחיות לפניו, ונ"צ למה יוכל להשחחיות גם צוה"ז, אבל ענין השחחוייה כ' הרה"ק בעל התניא זי"ע, שזה הי' רק צביהמ"ק כי השחחוייה אין הכוונה רק סתם לכוף קומתו וגופו, כי גדר השחחוייה הוא שהוא מראה הכנעה לפני המלך שמשחחיה לפניו כשצא אליו, ואצל

מלך צו"ד שאינו רואה ללבד די צוה שהוא מראה הכנעתו בחילוניות הגוף וכופף קומתו לפניו אבל לפני הקב"ה הרואה ומביט אל חוך משכיות לבבו ואם הוא סתם משחחיה ובלבו אין שום הכנעה הלא להבל יחשב כי ה' יראה ללבד ומסחכל בעיקר אם הלב מחבטל אליו, וביטול הלב הזה הי' רק צביהמ"ק ומעשה ההשחחוייה, הי' רק להזכיר את האדם שנפשו ולבו יכניעו ויבטלו עלמם, ולכן היו משחחויים רוחים, כי כל זמן שלא הכניעו עלמן לא מלאו מקום לעלמם צביהמ"ק והי' המקום לר ועמדו נפופים, אבל כשהחמיל הלב להכנע אז הי' מקום בריווח לכל אחד, וכן אמר יהושע לבניי כשלמלם את כולם בין שני צדי הארון והחזיק המופע את המרובה ואמר להם (יהושע ג' י"ג) בזאת חדעון כי אל חי בקרבכם וגו' ואמר הלשון אל חי, וכן בנוסח הצרכה צברית מילה אנו אומרין על כן בשכר זאת אל חי חלקנו לורתו וכו', כי אל חי פירושו שהקב"ה שורה על אוחו האדם שאין צו ערלת הלב, ולזה אמר להם יהושע אל חי בקרבכם שאין צכס שום דבר המנגד לקדושה, דהיינו ערלת הלב וחאוחתיו לא היו צכס, כי האובע עלמו זה כבר שמן עי"ז, כי האריך יתכן לאהוב משהו חוץ מהצורה יח', ומזה שלממן בין שני צדי הארון והי' להם שם מקום משם ראי' שהם משוללים מחאוחה וערלה ואל חי בקרבם קדוש כי כולם בעלים אל השורש שלהם, [כי באמת חוכיותו של האדם הוא רק דבר ה' המחייבו וזה אינו לריך מקום, אדרבה הוא למעלה מן המקום, ורק כאן צוה"ז עשה ה' ככה שכל דבר יש לו מקום וזמן ויש גשם וכו' אבל פנימיות כל דבר הוא רק דבר ה' המחייבו אשר צראו יש מאין ואין עוד וכאשר האריך צוה בשער היחוד והאמונה, וכשאדם מצטל עלמו מכל וכל ונעשה בעל ומצוטל אל דבר

ה' הוא מגיע לשורש הראשון והוא למעלה מן המקום והוא נמצא צמלצ כמו שהי' קודם הצריחה ולא שייך גבי' שיהי' לריך מקום, וכשהוא בעל כולו לר' אינו מליאות צפני עלמו ואינו לריך מקום, וזהו אל חי בקרבכם דהיינו שאינם רואים כ"א את דבר ה'.

וזדו העטם שהיו משחחויים רוחים, כשצאו לביהמ"ק ונחשורה האהבה להקב"ה כל כך עד שכל האהבות נחבטלו ולא הי' שום אהבת עלמו, וממילא נחגלה דבר ה' כמו שהוא קודם הצריחה, ונשמה אינה לריכה מקום, רק הגוף לריך מקום, [ואני אומר נשמה רק בדרך השאלה, האמת הוא שהי' גבוה הרבה יותר מצחי' נשמה, כי נחגלה אז שהכ"ל בעל צמליאות אליו יח'.

וזוה ענין ראש השנה שאנו ממליכין את הקב"ה, ועיקר המלוכה אין הכוונה כפשוטו על כל העולם, כי רק אלל מלך צו"ד שייך לומר שיש לו צחים ושדות יערים ומדינות וכסף וזהב הרבה מאד וכו', אבל אלל הקב"ה הכל כל אלו כלא נחשבו, ועיקר הכל שחשוב אללו כביכול הוא האדם, וחפץ שימליכהו על הנילוץ החלקי שבקרבו והי' ה' למלך על כל הארץ, היינו על כל הארציות וכשממליך את הקב"ה על נפשו ונילוץ החלקי שבקרבו אז כבר ממילא הקב"ה מולך על כל הארץ.

והדבר הראשון הוא להסיר כל הכחות המנגדים אל הקדושה וזהו ענין האחדות כנ"ל, וזה יש לרמן צפ' (נמדנ"ג ז) ובהקהיל את הקהל חתקעו וגו' חקיעה מורה על אחדות, וקהל כפשוטו הכוונה בכלליות וג"כ הכוונה בפרטיות האדם בעלמו שהוא קהל של אברים וכל זמן שלא